

POZDRAV PETEMU KONGRESU

V sredo, 17. marca, se bo začel v Ljubljani peti kongres Komunistične partije Slovenije, ki bo v okviru načel in smernic osmega kongresa ZKJ analiziral razmere v Sloveniji ter konkretiziral naloge za nadaljnjo pot socialistične gradnje.

Četrty kongres ZKS je bil leta 1959. Od takrat se je pri nas marsikaj spremenilo. Med dobrim je sicer kopica slabosti in pomanjkljivosti, toda bili bi krivični, če bi govorili samo o senčnih straneh, če ne bi priznali, da je delovni človek kljub težavam in problemom vendarle mnogo pridobil. Poglejmo samo osebno potrošnjo, ki je zaradi večje proizvodnje in storilnosti narasla v primeru z letom 1959 za nad 78 odstotkov. Novembra lani je bilo v delovnem razmerju le še 1,9 odstotka ljudi z mesečnimi prejemki izpod 25.000 dinarjev. In če se posebej ozremo še na problematiko bivših borcev, moramo odkrito priznati, da se je njihov gmotni položaj obrnil na bolje, čeprav še zdaleč niso rešena vsa njihova vprašanja.

Samoupravljanje kot osnova našega razvoja se je v minulnem obdobju utrdilo in razširilo z gospodarskih tudi na družbene dejavnosti. To pa seveda ne pomeni, da je stari miselnosti in starim metodam povsod odklenalo, da je birokracija obglavljena itd. Še in še se je treba boriti proti vsem, kar nas ovira na poti k cilju, da bi bil delovni človek zmeraj in povsod gospodar svoje usode.

V poročilu CK ZKS je med drugim rečeno: »Komunisti niso storili vsega, da bi se na vseh ravneh — od republike do delovne organizacije — dosledno uresničevala takšna politika, ki bi zagotovila pravilnejša razmerja med akumulacijo ter osebno in splošno potrošnjo. V praksi so se marsikdaj pojavljale tudi nasprotne tendence. Tako smo v Sloveniji porabili leta 1956 za potrebe standarda (za osebno in splošno potrošnjo) 77 odstotkov razpoložljivih sredstev. V letu 1963 so se ta sredstva relativno zmanjšala za 4 odstotke oziroma so zajemala le 73 odstotkov vseh razpoložljivih sredstev. Sedanja, v praksi oblikovana razmerja v delitvi, in pogoji gospodarjenja še ne ustrezajo docela tako glede na stopnjo našega materialnega kot tudi družbenega razvoja. Ne odpirajo dovolj perspektiv proizvajalcem in premalo spodbujajo njihova prizadevanja za boljše gospodarjenje. Takšna razmerja tudi še ne omogočajo obnavljanja miselnosti o prednosti ekstenzivnega gospodarjenja, široke in drage investicijske fronte. Z vsem tem škodijo gospodarskemu kakor tudi družbenemu razvoju.«

O pomanjkljivostih v razmerju akumulacija — delitev sredstev, ki so bržčas že zmeraj najhujšotrajnejši vozeli v domeni družbenih odnosov, pa tudi o drugih pomanjkljivostih govori poročilo ZKS zelo

odkrito. Zato lahko tudi pričakujemo, da bo beseda, ki jo bo o njih spregovoril kongres, krepka in odločna, da bo udarila konkretno in da bo kaj zalegla. Pričakujemo, da se bodo na kongresu zbrile misli in stališča o izpopolnjevanju družbeno-ekonomskega razvoja in sistema, o izboljševanju standarda delovnega človeka, o problemih našega podeželja, o idejnih in kulturnih vprašanjih, o delovanju komunistov na družbeno-političnih toriščih itd.

Vse to pričakujemo od petega kongresa in ga iskreno pozdravljamo!
F. S.

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUŠTERSIC
ODGOVORNI UREDNIK
CRTOMIR SINKOVEC

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Leto - III
ŠT. 11
16. III. 1964

Besede
in dejanja

● Veletrgovina v skladišču

Tudi trgovina ne izvršuje svojih nalog dovolj kvaliteto. Zato se dogaja, da skladišče marsikateriga podjetja predstavlja pravo veletrgovino. V konkretnem podjetju imajo takih petih milijardah bruto produkta kar za 77 milijonov dinarjev reprodukcijkega materiala v skladišču. In kljub temu jim še marsikosa manjka.
»Delo« — 6. III. 1963

● To je bilo v Šibeniku

V neki šoli so nam narekovali v beležnico: »Mimo lahko napišete, da so naš največji problem otroci premožnejših družin in posameznih voditeljev. V primerih, ko moramo uporabiti proti njim šolske kazni, se bo redko zgodilo, da ne bodo z različnih strani pritisnili na nas posamezni vplivni faktorji.«
»Komunist« — 5. III. 1963

● Jabolka draga kot žafran...

V prodajalnah Bačke Palanke so se dne 11. marca pojavile pomaranče in jabolka. Medtem ko je cena prvih 300 dinarjev na upravitelja, to ne velja za jabolka, ki jih prodajajo kar za 100 dinarjev dražje. Le kdo jih bo kupil?
»Delo« — 7. III. 1963

● Cene in meštarji

Proizvajalec iz Magjaja in tovarna cementa v Novem mestu sta prodala 50.000 odevnih vreč iz vatiran papirja grafičnemu podjetju »Vuk Karadžić« v Paradinu po ceni 47,5 in 55 dinarjev za vsako vrečo. Ko so v paračinski tiskarni čez tiskano firmo podjetja prelepi čisti papir, so jih prodali beograjskemu podjetju za ekonomsko propagando »Forum«, kjer jih je po »Koop-agenciji« odkupilo trgovsko podjetje »Tehnokemija« iz Beograda. Tam jih je prevzelo podjetje »Agrotehna« iz Mladencova. — Zanimivo je, da so vreče, medtem ko so podjetja drugo drugemu izstavljala račune in računavala svoje marže in pridruženje, ostale v skladišču paračinskega grafičnega podjetja. Toda cena natrijskih vreč se je na poti do »Agrotehne« v Mladenovcu dvignila od 47,5 in 55 dinarjev na 115 dinarjev za vsako vrečo.
»Politika« — 7. III. 1963

● Tožbarjenje na tekočem traku

Gospodarska sodišča so predlanski obravnavala 415 sporov. Število sporov narašča in povzroča ogromno škodo, saj so samo predlanski stali gospodarstvo nad 13 milijard dinarjev. Lani na primer je bilo proti podjetju »Elektrosrbija« vloženih 1.090 tožb ali povprečno 3 tožbe dnevno. Za vodenje teh sporov je podjetje porabilo kakih 25 milijonov din. Grosistično podjetje »Metalka« iz Ljubljane je tožilo lani 1.570-krat druga podjetja, ker so razdelila pogodbe, katerih vrednost znaša približno 9,4 milijard. Podjetje je ustanovilo poseben oddelk petih uslužbencev, ki se ukvarjajo samo s tožbami.
»Delo« — 11. III. 1963

● Načelo rotacije

Načelo rotacije, ki pomeni važen korak k demokratizaciji kadrovske politike, smo v Zvezi komunistov že pred letom izveljavili. Ob volitvah novih občinskih komitejev je bilo izvoljenih leta 1958 — 38,7 odstotka, leta 1961 — 43,1 odstotka, leta 1962 — 53,8 odstotka in leta 1963 — 59,9 odstotka, v nove okrajne komiteje pa leta 1958 — 44 odstotke, leta 1960, leta 53,3 odstotka in leta 1962, 59,2 odstotka novo izvoljenih članov.
Iz poročila CK ZKS o delu med IV. in V. kongresom

● Vrzel med govedom v Vojvodini

V zadnjih treh letih je skupno število goveje živine padlo za 14 odstotkov, število krav in brejih telic pa za 12,5 odstotka. Računano po sektorjih lastništva je najbolj nagnjena k zmanjšanju goveje živine v družbenem sektorju. Kmetijska gospodarstva imajo namreč zdaj za petino manj goveje živine, kakor pred tremi leti, molzajni krav in brejih telic pa celo za četrtno. Število goveje živine na zasebnih kmetijah pada nekoliko, počenjuje spričo večje raje v kooperaciji. Skupno število goveje živine v vsej pokrajini je padlo samo lani za dobrih 18.000 krav, telic pa za 16.000.
»Delo« — 4. III. 1963

● Urbanizem in stanovanjske gradnje

Urbanizem in dovolj učinkovito pomagati odpravljati stanovanjskih problemov (v SRS manjka 40.000 stanovanj), na obrobju mesta se razvijajo nove četrti, zmanjševale urbanizem in kulturno raven. Ogromno ljudi še zaradi stanovanjskega problema vozi na delo, saj imamo v Sloveniji kar 230 industrijskih naselij.
»Večer« — 8. III. 1963

● Povečanje števila članstva ZK

Po podatkih iz leta 1964 je bilo v Sloveniji 71.104 članov ZK, kar pomeni, da se je članstvo v primerjavi z letom 1959 povečalo za 17.318, ali za 32,1 odstotka. V obdobju 1958 do 1960 zasedimo bistveno povečanje članstva, in sicer za 4.699 članov, medtem ko je bilo povečanje v ostalih letih mnogo manjše, in sicer od 1000 do 2000 članov (tako samo leta 1961 in 1962 se je skupno število članstva zmanjšalo za 1.639, kar je očitno posledica ostrijših meril za sprejemanje v članstvo.
Iz poročila CK ZK Slovenije o delu med IV. in V. kongresom

● Kaznovani, pa nagrajani

Javni tožilec Slovenije Bojan Skrk je med drugim naglasil, da se včasih gospodarski in drugi kriminalni pojavi kot padeva, za katero so izključno pristojni organi pravosodja. Se pravi, da je na primer nekdo kaznovan z denarno kaznijo, njegov kolektiv pa ga pozneje nagradi. To bi se reklo — namesto da bi sodbo sodišča občutil kot kazen — dobi nagrado!
»Komunist« — 5. III. 1963

TRI POMEMBNE PRIDOBITVE BORCEV NOV

Gre za tri prispevke k zboljšanju gmotnega položaja udeležencev NOB: zakon o dodatku zaposlenim udeležencem NOB, zakon o zdravstvenem varstvu kmetov borcev NOV in njihovih družinskih članov in priporočilo o stalnih priznavalnih bivšim borcem. Potem ko so oba zakona in

Kaj in koliko pridobijo?

Ze lani, 28. maja, je bil sprejet zakon o dodatku zaposlenim udeležencem NOB za SR Slovenijo. Ker pa je bil v decembru sprejet temeljni zvezni zakon o dodatku za borce in je bil s prvim januarjem letos uveljavljen nov zvezni zakon o pokojninskem zavarovanju, je bilo treba določiti lani sprejetega republiškega zakona o dodatku zaposlenim borcem prilagoditi novim predpisom. Po tem, sedaj sprejetem zakonu, bo v naši republiki v letu 1965 znašala osnova za določanje navedenega dodatka 59.000 dinarjev mesečno. Najvažnejše pri tem pa je določilo, da se po novem pokojninskem zakonu dodatke za borce šteje v povprečje osebnega dohodka za pokojninsko osnovo. Če pa pri tem primerjamo določila zveznega zakona o tem dodatku, ki predvideva le 40.000 dinarjev osnove za določanje dodatka, z republiškim, po katerem znaša ta osnova sedaj 59.000 dinarjev, tedaj lahko ugotovimo, kako velik napredek predstavlja sprejetje tega zakona za tistih 3200 borcev, zaposlenih na službenih mestih z nižjimi osebnimi dohodki, ki v Sloveniji prejemajo ta dodatke.

Zakon o zdravstvenem varstvu kmetov, ki začne veljati s prvim aprilom letos, je zelo pomemben in spričo dejstva, da bo omogočil zdravstveno varstvo 15.000 kmetov borcem in njihovim družinam, je prav tako pomembna pridobitev.

Ob sprejetju tega zakona je treba še posebej naglasiti, da zajema prav vse udeležence NOB — kmete, ki imajo priznано poseb-

no dobo tako pred 9. septembrom 1943, kakor tudi pozneje. Toda, da kmetje-borci lahko uveljavijo svoje pravice po tem zakonu, morajo imeti priznano posebno dobo. Le-te pa do sedaj mnogi niso uveljavili, ker jim to pač ni bilo potrebno. Zato je v neposredni prihodnosti pričakovati precejšen porast vlog za priznanje posebne dobe. Zaradi tega bi bilo prav in potrebno, da združena borcev po kmetkih občinah ustanovijo več komisij, ki pregledujejo in ocenjujejo poslane vloge in izdelujejo predloge za priznanje posebne dobe. Tudi občinski referati za delo, ki izdajajo odločbe, bodo morali poskrbeti, da ne bo zastoj in da bodo take vloge res ekspeditivno reševali, da bodo kmetje borci in njihovi družinski člani zagotovljeno pravico do zdravstvenega varstva v enakem obsegu kot zaposleni delavci. V 2. členu tega zakona pa je določeno, da kmetje borci plačujejo za zdravstveno varstvo splošni prispevek od kmetijskih dohodkov in premijo kmetijskih proizvajalcev. Vsi drugi stroški zdravstvenega varstva kmetov-borcev in njihovih družinskih članov se krijejo iz proračunskih sredstev Socialistične republike Slovenije.

Tretja važna pridobitev je priporočilo Skupščine SR Slovenije občinskim skupščinam, naj višino stalnih priznavalnih bivšim borcem NOV stalno prilagajajo življenjskim stroškom na svojem območju, pri čemer naj bi ta pri-

delegati bivših borcev vseh enot, ki so osvobodile Ljubljano. To bo osrednja republiška priložnost.

Istega dne zvečer bo tudi svečana seja odbornikov vseh ljubljanskih občin skupaj z delegati enot osvoboditeljev in nekdanjimi aktivisti iz Ljubljane. Gostinska podjetja bodo obratovala s podaljšanim delovnim časom, bo pa tudi vrsta kulturnih prireditev itd.

Naslednji dan, 9. maja, bo pohod »Po poteh partizanske Ljubljane«.

Vsa ta potovanja bodo skupaj z bivšimi interniranci, in sicer za prva tri taborišča v dneh od 21. do 26. aprila, za zadnje pa od 6. do 8. maja.

Predsedstvo ZKB NOV Slovenije — Komisija za bivše politične zapornike, internirance in deportirance prireja s pomočjo »Kompassa« obiske večjih nacističnih taborišč, kot so bila Auschwitz, Buchenwald, Ravensbrück, Mauthausen, in Dachau. Skupaj in obenem prireja Komisija za bivše vojne ujetnike predsedstva ZKB NOV Slovenije obiske taborišč bivših vojnih ujetni-

kov ob nekdanjih taboriščih za vojne ujetnike: Stalag III A-Luckenwalde pri Berlinu, Stalag III B-Fürstenberg, Stalag III C-All DREWITZ (Küstrin) in Stalag XVII B-Gneiskendorf bei Krens.

Natančnejše podatke in obvestila dobijo zainteresirani pri vseh občinskih predsedstvih ZB oziroma pri sekcijah za bivše vojne ujetnike. Prijave pa sprejema »Kompass« neposredno. Priglasite se v čimvečjem številu!

prporočilo po predpisih obravnavali v skupščinskih odborih, sta jih sprejela tudi Socialno zdravstveni zbor in Republiški zbor Skupščine SR Slovenije. Z uveljavitvijo obeh zakonov in priporočila se bo znatno zboljšalo socialno zdravstveno stanje precejšnjega števila borcev.

znavalnina v nobenem primeru ne znašala manj kot 10.000 dinarjev na mesec.

V zvezi s tem priporočilom je treba še posebej naglasiti, da je pasivnim občinam republika dodelila potrebna sredstva za kritje najrazličnejših potreb. Pri upo-

V invalidski zakonodaji so potrebne še nekatere spremembe

Na seji komisije za vojaške vojne invalide pri predsedstvu ZKB NOV Slovenije, ki je bila prejšnji teden, so razpravljali predvsem o osnutku zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaških vojnih invalidih. V zelo živahni razpravi so prišli do izraza predvsem naslednje zahteve in predlogi:

Invalidnina invalidov I. skupine bi morala znašati najmanj 50.000 dinarjev. Tudi invalidnino invalidov II. skupine je treba postaviti višje, kot je predvideno v predlogu (objavljenem v »TV 15« dne 9. marca 1965). Invalidov I. skupine je v Sloveniji le 175, skupno v Jugoslaviji pa 1633.

Letne invalidnine invalidov VIII. do X. skupine naj bi se zakrožile navzgor. Prav tako naj bi naredili z letnimi invalidninami družinskih invalidskih upravičencev.

Še posebej so člani komisije naglašali potrebo po dopolnitvi zakona o vojaških vojnih invalidih v tem smislu, da bi imele vdove invalidov I. in II. skupine, ki so prejemale dodatke za potrebo in tujo pomoč, iste pravice, ki jih imajo vdove umrlih upokojencev — se pravi, da bi po smrti moža dobile pokojnino v višini 70 % moževe invalidnine.

Po predlogu ZKB NOV Slovenije naj bi bil invalidski dodatek enoten za vse kategorije invalidskih upravičencev in naj bi znašal 20.000 dinarjev. Za součevalce invalidskega dodatka naj bi se določilo 30-odstotno zvišanje le-tega.

Pri odmeri invalidskega dodatka naj bi se upoštevali le dohodki invalidskega upravičenca in neporočenih otrok, s katerimi živi invalidski upravičenec v družinski skupnosti.

Zdravstveno varstvo družinskih članov osebnih invalidov tudi še ni zadovoljivo urejeno. Potrebno bi namreč bilo razširiti ga na vse družinske invalidske upravičence in ožje družinske

člane osebnih vojaških vojnih invalidov v takem obsegu, kot ga imajo socialni zavarovanci. Spričo dejstva, da bo sedaj izvedeno zdravstveno zavarovanje kmetov-borcev, ostane le neznatno število takih družinskih članov osebnih invalidov in družinskih invalidskih upravičencev, ki bi ostali sicer brez zdravstvenega varstva in ki naj bi jim taka določila zakona o vojaških vojnih invalidih omogočila zdravstveno varstvo.

Oskrbnina za vojaške vojne invalide, ki so na poklicni rehabilitaciji, je absolutno prenizka. Znašala naj bi 46.000 dinarjev, kolikor znaša povprečni dohodek zaposlenih v SR Sloveniji. Predloge, izdelane v tem smislu, ne na pobudo komisije za vojaške vojne invalide sprejelo predsedstvo ZKB NOV Slovenije in jih pred časom poslalo zveznemu odboru naše Zveze, a kot kaže, jih pri izdelavi predloga zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaških vojnih invalidih niso v celoti upoštevali. In ker je ta zakon sedaj tak pred sprejetjem, opozarjamo na nujno potrebo upoštevanja in uzakonitve vseh navedenih predlogov.
V. M.

OBČINSKA SKUPŠČINA ZROP V AJDOVŠČINI

Ni dolgo, kar je bila v Ajdovščini občinska skupščina ZROP, ki je ugotovila velik napredek v organizacijskem in strokovnem pogledu. Predvsem so uredili kartoteko in evidenco prisotnosti na predavanjih, seminarjih, tehničnih zborih ter pri reševanju taktičnih nalog. Ta čas se članom rešuje, ko da so na vojaških vojah, kar je povzročilo, da se več članov udeležuje teh oblik dela ZROP. Tako so dosegli 89-odstotno udeležbo, drugi pa izostajajo iz različnih največ osebnih razlogov.

Učni program je predvideval pet predavanj, taktično-tehnični zbor, testiranje ter individualni študij s pomočjo primernih publikacij. Realizirali niso samo taktično-tehnični zbor, ki je zaradi opravičenih razlogov izostal. Predavanja so v primeri z prejšnjimi leti obravnavala bolj aktualno problematiko in so bila bolj pripravljena.

Rezultat učenja se je pokazal pri testiranju. Rešenci na ljubo je treba povedati, da je pri tej akciji del članstva pokazal nedisciplino in so zato morali testiranje večkrat ponoviti. Povprečni uspeh je dober. Zaradi pokazane znanja in aktivnosti in izvajanju predvojaške vzgoje je napredovalo 7 rezervnih oficirjev in 6 podoficirjev.

Za obrambo vzgojo prebivalstva so lani v 30 vaseh ajdovske občine predčili dve predavanja o zaščiti pred nuklearnim orožjem. Šestnajst rezervnih oficirjev in podoficirjev se je udeležilo pokretnega taborjenja odreda predvojaške vzgoje. Za to so se tri dni pripravljali v vipavski garniziji. To taborjenje je bilo za mladince zanimivo, ker so hodili po partizanskih kraji, poslušali spominke iz NOB in privedli več kulturnih nastopov po vaseh.
I. S.

Prireditve ob dvajsetletnici osvoboditve

Za dvajsetletnico osvoboditve bo glavni odbor Socialistične zveze delovnega ljudstva izdal zije IX. korpusa Ziljajev Grigopublikacijo »20 let razvoja Socialistične republike Slovenije«. V Ljubljani bodo razgnili generalni urbanistični načrt mesta in podelili novoustanovljene nagrade mesta Ljubljane za dosežke na znanstvenem in umetniškem področju. Obletnico bodo proslavile tudi založbe z izdajami del o naši revoluciji, časopisi pa bodo objavili večje število člankov in RTV bo imela več oddaj s tega področja.

Dne 27. aprila bo v Ljubljani plenarna seja glavnega odbora SZDL, ki bo posvečena spominu ustanovitve Osvobodilne fronte ter sklicu kongresa SZDL Slovenije.

Ob dvajsetletnici ustanovitve prve slovenske vlade v Ajdovščini bo tam slovesna seja občinske skupščine, ki se je bodo udeležili predvsem člani te prve vlade in predsedstva SNOS. Počastili bodo tudi spomin pokojnega Borisa Kidriča, prvega predsednika prve slovenske vlade.

Dne 7. maja bodo odkrili na ljubljanskih Zalah spominski park padlim borcem in talcem.

Dne 8. maja bo v novi športni dvorani v Tivoliju veliko zborovanje članov delavskih svetov, upravnih odborov in drugih organov samoupravljanja. Zborovanja se bo udeležilo približno 5200 delegatov samoupravnih organov, nekaj nad 300 zastopnikov občinskih skupščin, poslanci SR Slovenije ter zastopniki družbenih in političnih organizacij. Tega zborovanja se bodo udeležili tudi

Dne 27. aprila bo v Ljubljani plenarna seja glavnega odbora SZDL, ki bo posvečena spominu ustanovitve Osvobodilne fronte ter sklicu kongresa SZDL Slovenije.

Ob dvajsetletnici ustanovitve prve slovenske vlade v Ajdovščini bo tam slovesna seja občinske skupščine, ki se je bodo udeležili predvsem člani te prve vlade in predsedstva SNOS. Počastili bodo tudi spomin pokojnega Borisa Kidriča, prvega predsednika prve slovenske vlade.

BIVŠI VOJNI UJETNIKI!

DOPISNIKI NAM POROČAJO • DOPISNIKI NAM POROČAJO

• KOČEVJE:

Poročilo o delu in problemih življenja članov ZBZ NOB v Kočevski občini, ki ga je podal Anton Šimec dne 4. marca 1965...

• LJUBLJANA-BEŽIGRAD:

Pretekli teden so se delegati devetih krajev organizacij ZBZ NOB občin Bežigrad zbrali na svoji redni letni skupščini...

kakor ne smemo zanikati velikega napredka, ki smo ga dosegli v zadnjih letih. Res je, da obstajajo določene nepravilnosti...

• RIBNICA:

Na redni letni skupščini ZBZ NOV občine Ribnica so podpriznali pomen sklepov 8. kongresa ZKJ...

• IDRSKO:

Predsedstvo krajevnih organizacij ZB NOV v Idriškem je pred kratkim podalo obratun svojega dela in dela vse organizacije...

Predsedstvo je bilo zelo aktivno in je zadovoljivo usklajilo svoje poslovanje. Zdjaj vodijo pred poslavljenih knjig. Z dobro organizirano akcijo je predsedstvo vključilo v organizacijo 66 novih članov...

Na konferenci so tudi ugotovili, da so delovni načrt za leto 1964 sprejeli in izpolnili. Sprejeli so tudi nov načrt za letošnje leto...

• IDRJA:

V Idriški občini je 13 KO ZVVI s 706 člani. Pred nedavnim so se delegati krajevnih organizacij zbrali na redni letni skupščini...

O delu članov ZROP - letalcev

Trenažna eskadrilja v Ljubljani je amaterska formacija pod pokroviteljstvom Letalske zveze Jugoslavije, vendar deluje v tesnem stiku s Jugoslovanskim vojnim letalstvom...

Klub uspešno delo pa se mora eskadrilja ukvarjati z vrsto neresenih vprašanj, ki so za njeno delo bistvenega pomena. Eno teh je ljubljansko športno letališče...

Predlog o srečanju prekomorcev

Predlagam, naj bi se srečanju prekomorcev na proslavi v Idriški Bistrici priključili tudi borci, ki so se iste celine borili v Italiji...

Vojniški borci obiskati celjski muzej ljudske revolucije

Krajevna organizacija ZBZ NOV Vojnik je pred nedavnim priredila za svoje člane ogled muzeja ljudske revolucije v Celju...

Poizvedba

Krajevna organizacija ZBZ NOV Ribnica na Dolenjskem se je lotila zbiranja podatkov o skupini 12 partizanov...

Zvezna republika Nemčija je sklenila ustaviti gospodarsko pomoč Združenim arabskim republikam in tako ne bo sodelovala pri financiranju druge etape egiptovskega petletnega načrta...

V posebnem pismu je izvršni odbor Glavnega odbora SZDL Slovenije pozval vse samoupravne organe delovnih organizacij in občinske skupščine...

Dogodki tedna

3 oklopne divizije, ena planinska in ena padalska divizija, 14 letalskih eskadrilj in 6 protiletalskih bataljonov, oboroženih z raketa...

Zveza avstrijskih borcev odpora in žrtve fašizma je poslala centrali za proučevanje nacističnih zločinov in Ludwigsburgu v ZR Nemčiji...

Dr. Bruno Kreisky, avstrijski zunanji minister, je med obiskom na Koroškem sprejel predstavnike koroških Slovencev...

Razen o dosedanjih volilnih dejavnosti in o nalogah, ki jih je treba do letošnjih volitev še opraviti, je izvršni odbor SZDL Jugoslavije razpravljal tudi o nekaterih kadrovskih zadevah...

Na povabilo predsednika deželne vlade Juljske krajine in Furlanije dr. Alfreda Berzantija je prispela na prijateljski obisk v Gorico delegacija izvršnega sveta SR Slovenije...

Predsednik ZDA Johnson je poslal predsedniku SFRJ Titu odgovor na njegovo poslanico o vietnamskem vprašanju...

Večina poslancev v zahodnonemškem Bundestagu se je izrekla za odpravo ustavne klavzule, ki omejuje rok za sodno preganjanje nacističnih zločincev...

Zvezna skupščina je v preteklem letu šestkrat zasedala, saj je med drugim obravnavala oziroma usklajevala 39 zakonskih predpisov...

Republički zbor skupščine SR Slovenije je sprejel vrsto zakonov, s katerimi bodo urejena vprašanja dodatkov zaposlenim udeležencem NOV in zdravstvenega varstva kmetov...

V Sofiji so podpisali jugoslovansko-bolgarski sporazum o odpravi vizumov za potovanje državljanov Jugoslavije in Bolgarije...

Odbor za probleme borcev in vojnih invalidov socialno-zdravstvenega zbora zvezne skupščine je sklenil vrniti predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaških vojnih invalidih...

Arabske države bodo pretrgale stike z ZR Nemčijo, če bo ta de iure priznala Izrael, ter razdrle gospodarske odnose z njo...

Rdeči križ in rdeči polmesec Sovjetske zveze je poslal osvobodilnemu gibanju Južnega Vietnama 25 kompletov medicinskih instrumentov in zdravil...

Ker so se širile govorice, da je Mehika najstabilnejša dežela, zaradi česar bi ZDA kazalo napraviti nov prekop prav čez mehiško ozemlje...

Zvezni izvršni svet bo poslal zvezni skupščini v potrditev osnutek zakona, ki prepoveduje sprejem daril od predstojnikov in članov delegacij...

Kanada je pripravljena sodelovati v mednarodnih silah OZN, ki naj bi zagotovile mir v Vietnamu...

Mir, neodvisnost in spoštovanje naroda - to so tri pglavitne francoske besede, ki lahko rešijo problem v Vietnamu, je izjavil francoski premier Pompidou...

V kratkem bo skupščina predstavnikov vseh skupin, ki se borijo za neodvisnost Kona - skupščina je v zvezi z govornicami o razcepjenosti gibanja za osvoboditev Kona...

Ob tabornem ognju

Ne morem mimo tega, kar sem zvedel in videl in kar vem že od vojne sem. Je pa tudi moja dolžnost, da o tem, kar vem, obvestim javnost...

teh se na zaslivanje v zvezi s pričevanjem o delu Zurmara in odzvala, nekaj jih je pričalo proti njemu, toda sram naj bo tiste, ki so se poslužili laži!

čamo med domobranci v postojanki Sentjerne. Ljudje govorijo, da je kot tak teroriziral partizanske družine. Ko je 15. brigada maja 1944 napadla Sentjerne...

znala tovariša Kosa, toda tedaj sta bila že zvezana. Naša patrolja je nato Zurmara in njegovega pajdaša prignala zvezana na Uršna sela...

Skoraj me je zadela kap

vabljen v Novo mesto, da bi na pristojnem uradu nekemu podpisal, oziroma podal svojo izjavo. Tedaj pa sem tam zagledal Antona Zurmara iz Mehovega št. 13 pri Sentjerneju...

da v jurišni bataljon 15. divizije, to je do 1. decembra 1944. Kot vem, je bil Zurma mobiliziran v Gorjanski bataljon nekaj pred kapitulacijo Italije...

Zurmara sem spet srečal aprila ali marca 1945. Kot komandant jurišnega bataljona sem pošiljal patrolje naših borcev, preoblečenih v nemške in domobranske uniforme...

Za podatke, ki sem jih napisal o Zurmara, odgovarjam moralno in če bo treba, lahko nastopim tudi pred sodiščem. Rudi Pušnjak-Uragan

Advertisement for 'I SE JE EM NOTRANJE' featuring a logo with 'ZVE' and 'M' and text 'TURANSPORANTNE 3-11-1965 OPREMEMBE MARIBOR'.

Nagradni natečaj

V počastitev 20. obletnice osvoboditve razpisuje uredništvo »TV 15« nagradni natečaj za najboljše prispevke s tematiko NOB pod geslom:

OSVOBODITEV

Za natečaj pridejo v poštev memoarski in leposlovni prispevki z vsebinskim jedrom doživetij v času, ko je Jugoslovanska armada bila zadnje boje s sovražnikom (marec, april in maj 1945).

Prispevki naj obsegajo po tri do pet razprto tipkanih strani. Ocenila jih bo žirija, ki jo bo imenovalo uredništvo »TV 15«, in podelila za najboljše:

prvo nagrado 30.000 dinarjev
dve drugi nagradi po 20.000 dinarjev
tri tretje nagrade po 10.000 dinarjev

Poleg nagrade bo prejel avtor takoj po objavi prispevka tudi običajni honorar. Prispevke, ki ne bodo nagradjeni, a bodo po sodbi žirije vseeno zrela za objavo, bodo avtorji lahko odstopili uredništvu »TV 15« in prejeli zanje — potem ko bodo objavljeni — ustrezne honorar.

Prispevke naj avtorji pošljejo na naslov: Uredništvo »TV 15«, natečaj »Osvoboditev«, Ljubljana, Beethovnova 10 a. Vsak prispevek naj bo označen s šifro; v zapečateni kuverti pod isto šifro naj bosta navedena avtorjevo ime in natančen naslov. Zadnji rok za predložitev prispevkov je 31. april 1965.

K udeležbi na natečaju vabimo tudi mladino. Nagrade bodo podeljene 15. maja t. l. v prostorih uredništva »TV 15«.

Uredništvo »TV 15«

PARTIZANSKA ZAKLADNICA

Zadnji dnevi pod jarmom

Marsikdo izmed nas je prepričan, da je zadnje mesece vojne dejavnosti Osvobodilne fronte v Ljubljani zamrla, če že ni povsem prenehala. Kot razlog za tako mišljenje lahko štejemo dogodke ob koncu 1944 in v začetku leta 1945, ko je domobranska policija vrla v naše organizacije in pozaprila precej vodilnih aktivistov. Nekaj od teh so domobranci zadnje dni vojne umorili blizu Turjaka. Hudo nasilje nad našimi ljudmi, ki so ostali v Ljubljani, pa se je začelo že mnogo prej, kmalu potem ko so Nemci ustanovili novo

policijo, sestavljeno iz zagrizenih švabobrancev. Ti so dobro poznali način dela naših organizacij, poleg tega pa so kot domačini imeli obilo zvez s prebivalci. Vršile so se aretacije, ki so hudo razredčile stare, preizkušene aktiviste. Mnogo jih je odšlo tudi k partizanom, zlasti po italijanski kapitulaciji. Razen tega se je

Zelo važno obliko dela so predstavljali zaščitni odredi, nasledniki »Narodne zaščite«. Ti so bili organizirani po terenh in po podjetjih. Njih glavna naloga je bila ob nemškem umiku preprečiti rušenje posameznih objektov in še posebno mostov ter skladišč. Ti odredi so zato skrbno opazovali početje okupatorske in do-

zaporih, saj smo imeli celo z jetniki dobre zveze. Tudi z dr. Vištom Kraigherjem. Hoteli smo ga rešiti na razne načine, med drugim tudi tako, da bi kaka vplivna osebnost prosila zanj in mu rešila življenje. Na našo pobudo je šel k ljubljanskemu škofu dr. Rožmanu dr. France Koblar. Naletel je na gluha ušesa. Se več,

MITING NA TANČI GORI

Če se je brigada ali katera druga enota le za dan dva zadrževala v kakšni vasi, je bilo skoraj gotovo, da bo tam tudi partizanski miting. Mitingi so bili priljubljena oblika kulturno zabavne dejavnosti in srečanja partizanov s prebivalstvom. Res, da je bilo vse več ali manj improvizirano, toda ljudje so se veselili vsakega takega srečanja.

Priprave navadno niso bile dolge. Glavno besedo pri programiranju mitingov je imel poleg komisarja seveda — kulturnik.

Kulturnik je bil duša kulturnega življenja v enoti. Najboljše borci so kulturniki neupravičeno prištevali k neborcem, čeprav so le ti poleg svojih kulturniških dolžnosti opravljali nemalokrat, če je le zahteval položaj, najtežje borbene naloge. V civilnem življenju, pred prihodom v partizane, so bili ti ljudje navadno učitelji, študenti, glasbeniki, igralci ali kaj podobnega. Oni so »enotah programirali in režirali mitinge, vodili pevske zbornice, peli, recitali, igrali, urejali brigadine in bataljonske biltenne, urejali stenčase, pisali parole in gesla po zidovih in kdove kaj vse. Skratka, kulturniki so bili tisti borci, ki so skrbeli za kulturno in duhovno ugodje svoje enote in prav njim gre zahvala, da je bila ta dejavnost v partizanih tako zelo razvita.

S kakšnimi težavami so se mo-

Odgovornost je bila vrhuna našega Feliksa. Z vso vnemo je križaril po četah in izbiral pevce in igralce. To ni bil lahek posel. Priprave in prosil je utrjene borce in na tihem preklinjal svojo usodo. Pevce je kmalu odbral brez posebnih težav. Več obnavljanja pa je bilo med kandidati za igralce. Po dolgem prepričevanju je končno le pridobil Lojzeta za vlogo partizana in Nandeta za vlogo kmeta. Ostala je le še vloga belogardista. Tu se je popolnoma zataknilo. V celem bataljonu je bilo vse Feliksovo nagovarjanje zaman. Nihče ni hotel biti belogardist. Politdelegat Niko, ki je navadno igral negativne like, bi gotovo privolil, toda bil je v bolnici. Feliksu ni preostalo drugega, kot da se zateče za pomoč komisarju Vanetu.

Komisar je molče poslušal Feliksovo jadikovanje. Trdo vrtno je molčal in naposled kratko odredil: »Skeč mora biti, četudi na silo dobim igralca.« Zavedal se je, da zlepa ne bo šlo.

Pod bližnjo šupo je nič hudega slutel na razprostrtem šotorskem križu sedel Ciro in čistil razstavljeni puškimitraljez. Brezskrbno je požvižgaval in s krpo brisal bleščete dela svojega orožja. Komisar ga je opazil skozi okno svojega štaba in kakor kakšen nadučitelj započel svoj pogled vanj.

»Si vprašal tistega tam pod šupo?« je resno vprašal Feliksa.

na gesla. Medtem pa so za kozolec čakali na svoj nastop igralci osrednje točke mitinga. Z običajno tremo so se nervozno prestopali in čakali na Feliksov znak. Ciro je grdo gledal nekam proti Kolpi, ne meneč se za druge, ki so se ga raje izogibali.

Sotorsko krilo, ki je služilo za zaveso, se je dvignilo. Med gledalci je zavladala radovedna tišina. Napovedana je glavna točka — skeč. Na odru se pojavi kmet z zvezanimi rokami. Za njim z naperjeno puško stopi belogardist. S pretečim pogledom žandarskega kaplarja suva ubogega kmeta, dokler le-ta pod udarci ne pade na tla. Kmet, ki ga predstavlja Nandeta, je sodeloval s partizani. V zadnji borbi so belogardisti naleteli na partizansko zasedo, v kateri so pobiti številni belogardisti. Belogardist, ki ga igra Ciro, je sovaščan jetnika, ki je že dobro poznal razmere na vasi in vsakega posameznika. Od kmeta hoče izsiliti, kam je skrnil ranjenega komandirja, ki je sodeloval v zasedi. Vrstijo se dialogi, ki so značilni v takšnem položaju. Belogardist ugovoroma suva kmeta in kriči, da ga bo ubil, če ne pove, kje je skrnil partizan. Kmet je trden kot kamen. Z mučeniškim izrazom na licu kljubovalno molči, ne oziraje se na pretanje. Iz publike nekdo preteče vstane pokonci, da bi zgrabil belogardista. »Udri vrača belega po glavi!« zavpije stara ženčica in prvi vrsti. Drugi umirjajo preveč razdražene gledalce: »Pst, pst, tišina!« Potem vsi zopet napeto sledijo razpletu na odru.

Scena so vedno bolj prepričljivo. Belogardist stopi kmetu z nogo na prsa. Ubogi Nandeta komaj diha.

»Zadnjič te vprašam, kje je bandit?« rjove »belogardist« Ciro.

»Poišči ga sam, satan izdajalski,« onemoglo odgovarja na tleh ležeči »kmet« Nandeta, ki je že komaj čakal, da pride slednjič »partizan« Lojze na sceno, da ga končno osvobodijo trdnih vezi in Cirove noge. Končno, najbrž v zadnjem trenutku, se izza stranske zavesave pojavi rešitelj »partizan« Lojze. Potihno se priklade za »belogardistov« hrbet. Gledalci se oddahnejo in spontano zaploskajo. Lojze se hudomušno ozre proti publik, nagajivo kot kakšen vaški godec pomežikne in z dvignjeno puško nad Cirovo glavo glasno zarjove: »Tukaj sem, pitčica izdajalska...«

Ciro, ki je sceno pričakoval, je negotovo zakrilil s rockami, da ni se izognil udarcu. Toda bilo je prepozno. Lojzetu, ki se je preveč zvil v svojo vlogo, je puška kar sama ušla in s kopitom udarila Ciro po ramenu. V trenutku je bil na tleh. Med gledalci je navdušeno zavražalo. Ploskanja ni bilo konca. Vsi so privoščili »belogardistu« takšen konec.

Feliks je naglo spustil »zaveso«, vedoč, da je bila zaključna scena le preveč efektna, in bo zagotovo terjala svoj epilog šele zdaj. Ciro je naglo skočil pokonci, da bi vrnil Lojzetu udarec. Ta pa je zadnji hip pobegnil z odra. Potem sta se lovila med hišami, dokler ni prišel bežečemu Lojzetu v pomoč ves ansambel s Feliksom na čelu. Medtem pa navdušenega ploskanja gledalcev kar ni hotelo biti konec.

Tisti večer se Lojze ni upal pojaviti v četi. Noč je prebedel v skritem kotu nekega hleva. Razjarjen Ciro pa je povedal razočaranemu Feliksu enkrat za zmerom, naj ne poiškusi še kdaj računati na njegovo igralsko uslugo.

Od takrat tudi Felisu ni prišlo nikdar več na misel, da napiše skeč z »izdajalskimi« vlogami.

JOŠT ROLC

zadnje mesece vojne težišče dogajanja na slovenskem bojišču ustavilo na treh, od Ljubljane precej oddaljenih predelih. Od vseh strani so se k nam zgrinile poražene nemške divizije in druge vojaške skupine. ter hudo pritisnile na enote NOV Slovenije, ki so prav v zadnjih mesecih vojne marsikje bile bčj za svoj obstoj. Razumljivo je, da so Slovenci obrnili vso pozornost tja, kjer se je z orožjem v rokah odločalo, ali bodo naše enote obstale ali pa jih bodo sovražniki s svojo premočjo uničili.

Gledali smo drugam, Ljubljana je ostala nekeje na robu naše pozornosti in včasih smo mislili, da je tam z našim odhodom vsega konec... Toda to ni bilo res. Osvobodilna fronta je živela dalje, na mesta pozaprtih ali takih, ki so odšli k partizanom, so stopili novi, res včasih manj izkušeni in manj trdni ljudje, ki pa so vseeno delali. Ljubljana je ostala neuklonljiva in je svoje osvoboditve dočakala pripravljena za veliki dan.

Prav tako je morda vzrok za nepravilno predstavo o nekakšnem prenehanju organiziranega dela v Ljubljani tik pred osvoboditvijo tudi sama osvoboditev. Ta je prinesla nove skrbi, nove težave v zvezi z obnovo, še posebno ostre ravno prve dni, ko je bilo treba normalizirati življenje. Kdo bi se v takem položaju še ukvarjal s pravkar minulo zgodovino...

Naš sodelavec je poiskal nekaj aktivistov, ki so vodili zadnje mesece vojne Osvobodilno fronto v Ljubljani. Eden izmed njih, tovariš Franc Nebec, zdaj direktor trgovskega podjetja »Prehrana« v Ljubljani, je povedal precej zanimivosti iz tega razdobja naše NOB, doslej še popolnoma nezanih.

»Imeli smo zveze s tovarišmi Beberjem«, pripoveduje tovariš Nebec. »Toda te zveze preko pisem, ki so potovale na osvobodeno ozemlje, so bile sila negotove, pisma pa so potovale tudi po več tednov. Zato smo bili navezani predvsem sami nase. Zadnje mesece pa so tudi te zveze prenehale zaradi sovražne ofenzive na Primorskem in v Suhi krajini.«

Ko je tovariš Nebec odgovarjal na vprašanja, kakšne so bile oblike dela Osvobodilne fronte v tem času, je dejal:

»Vodil jo je mestni odbor, bili so tudi rajonski odbori, kvartni in ulični. Seveda se nismo sestajali na sestankih kot nekoč, pač pa smo imeli stike drug z drugim.«

Naj omenim najprej slovensko narodno pomoč, ki je imela pri našem delu velik pomen. Za družine naših partizanov, zapornikov, internirancev, beguncev in žrtev smo zbrali težke milijone lir, pa tudi velike količine blaga. S tem vsem smo dosegli, da nihče ni preveč trpel zaradi lakote in pomanjkanja, kolikor se je seveda dalo napraviti v takratnih pogojih, ko smo vsi več ali manj stradali.

dombranske posadke, še posebno tedaj, ko so njihovi minirji postavljali razstrelivo in polagali električne kable ali vžigalne vrvice. Vsaka skupina je skrbela za drug objekt.

Moram reči, da smo uspehi v večini primerov. Kot se spominjam, je zletel v zrak samo en most, pri vseh drugih pa so naši ljudje pravočasno onesposobili vžigalne naprave. Kot poseben uspeh štejem, da so naši ljudje na Večni poti preprečili miniranje skladišča municije s 30 vagoni vsebine. Takrat bi najbrž Ljubljana »trpela hudo škodo...«

Tiskali smo tudi letake in časopise, pa ne več v ilegalnih tiskarnah kot za časa Italijanov, ampak v Bloznikovi tiskarni, seveda zelo naskrivaj. Tam smo tiskali letake za domobrance in nemške vojske in slike maršala Tita. Osnutek zanjo je narisal slikar Evgen Sajovic, natisnili pa smo jih za tiste čase ogromno število. Pripravili smo tudi slavnostno številko »Poročevalca«, ki je samo čakala zadnje noči, ko so jo dali v stroj in zavrteli. Pri tem nam je največ pomagal Cene Jeršek. Bil sem pri Otonu Zupančiču, ki je takrat ležal bolan v sanatoriju »Emona«. Zmenila sva se za pesem »Osvoboditeljem«, ki jo je potem napisal in je že čakala, kdaj pridejo osvoboditelji. Prav tako smo oskrbeli veliko količino zastav, slovenskih, jugoslovanskih in rdečih. Pri tem nam je pomagal trgovec Lampe, ki nam je dal poleg blaga tudi svoje skladišče.

Naši zaščitni odredi so bili pripravljani tudi za poulične boje. Imeli so razmeroma precej orožja. Nekaj ga je ostalo v Ljubljani še od leta 1941. Precej orožja smo pridobili ob kapitulaciji Italije, ko so posamezni italijanski vojaški orožje skrivali, podarili ali odvrgli. Omenil bi, da smo orožje dobivali tudi od policijske straže, zlasti iz delavnic. Pri tem bi omenil, da smo imeli med stražniki naše ljudi in da je bil eden celo v mestnem odboru OF. Zadnje noč so nas ravno policisti prvi že od dveh zjutraj obvestili, da Nemci odhajajo. Od zunaj pa orožja nismo dobili, saj je bilo to tudi nemogoče.

Zadnje dni smo se dnevno sestajali in sklepali. Na vprašanje, če so vedeli, kdaj bo Ljubljana svobodna in kako se razvija položaj na bojiščih, je tovariš Nebec odgovoril: »Približno smo že vedeli, saj človek sam lahko marsikaj opazi, če ima bistro oko. Radia mu niti ni treba poslušati. Tako smo vsi lahko videli umikajoče se Nemce in domobrance, videli priprave na umik, videli zmedenost beguncev. Dovolj zgornjo obvestilo pa je bilo zadnje dni ostro streljanje okoli Vrhnik in na Orlem.«

»Ste vedeli, kaj nameravajo domobranci napraviti z jetniki?«

»Točno smo vedeli za položaj v

dr. Rožman mu je zagrozil, naj se pazi, ker se mu drugače lahko kaj zgodi. Potem smo začeli zbirati zlato. Z njim bi podkupili odgovorne na policiji, da ne bi pomorili jetnikov, med njimi dr. Vita Kraigherja. Pripravljali smo celo napad na prisilno delavnico, v kateri so bili takrat najvažnejši jetniki, pozneje pobiti na Turjaku. Toda v teh pripravah nas je prehitela osvoboditev za teden dni.

Razen tega se je zgodilo še nekaj, kar je preprečilo naše načrte in pospešilo konec naših tovarišev. Policijski oficir, znani krvo-luk Hlebec, je preko svoje obveščevalne službe zavohal naše namene. Poznal je lastne možnosti in klavni položaj, zato ni zaupal nikomur več. Osebnost se je zavzel za to, da so jetnike odpeljali nemudoma proč in jih pobili. To se je zgodilo nenadoma in nepričakovano, ko je bilo že vse pripravljeno za njihovo rešitev.

»Kaj pa Nemci? Ste se z njimi kaj pogajali?«

»Imeli smo zveze z nekim polkovnikom, ki je bil poveljnik letališča. Stike smo navezali tudi s poveljstvom redne vojske. V imenu nemškega štaba se je pogajal z nami neki kapetan. Ta je bil zelo zadržan in sem v glavnem govoril le jaz. Postavili smo jim naše pogoje, predvsem to, da ne bodo porušili mesta in objektov, da razorožijo domobrance in izpustijo jetnike. Domobranci so namreč pred umikom nameravali pobiti vse količnik vidne naše ljudi. Tudi mene so iskali zadnje noč, pa me niso našli doma, ker sem pričakoval nekaj takega.

Pogajali smo se v Košakovi gostilni v sedanjih Copovi ulici. Nemcem smo obljubljali prostost, če nam ustrežijo. Toda ostalo je le pri besedah.

Zanimivo je, kako smo navezali te stike. H Košaku je prihajal jest in pit neki baron, drugače oficir redne vojske, zaposlen v štabu za utrjevanje, ki je vodil tako imenovano »Pöll akcijo«. Ta oficir nam je oskrbel že prej nekaj dokumentov, s katerimi smo posameznim našim ljudem omogočili, da so ostali v mestu. Nastopali so, kot da delajo v štabu za utrjevanje. Tudi jaz sem imel tako izkaznico.

Ne vem, če se je ta oficir srečno vrnil v Nemčijo...«

»Kako je bilo ob vkorakanju naših čet v mesto?«

»Ko smo slišali, da bodo naši vsak hip v mestu, smo člani mestnega odbora odšli vsak na svoj konec mesta, kjer smo pričakovali vkorakanje. Jaz sem odšel na Tržaško cesto. Kmalu sem upustavil stike s hercegovsko divizijo.

Potem smo uradno oddali svoje funkcije tovarišem, ki so prišli od zunaj z našo vojsko. Naše delo se je spremenilo in čakale so nas nove, drugačne naloge. Le štab je bil še dolgo kar v Košakovi gostilni...«

Zapisal M. P.

rali pri vsem tem boriti, naj pove ta kratek zapis.

Spomladi 1944. leta se je 15. brigada po večdnevih pohodih okraj Kolpe na Hrvaškem vrnila v Belo krajino. Prvi bataljon se je razporedil na Tanči gori, prijetni partizanski vasi nedaleč od Crnomlja. Komisar Vane je takoj našel priložnost za organiziranje mitinga, kakor se to spodobi vestnemu komisarju. V štab je nemudoma poklical kulturnika Feliksa, nekdanjega pevovaljo, vztrajnega štiridesetletnika, ki je kljub utrudi vsemu pohodu z veseljem sprejel nalogo za priprave in izvedbo mitinga, ki bi moral biti že naslednjega dne v tej vasi. Hitro sta skupaj sestavila program z običajnim vrstnim redom, ki je bil približno takle: politični govor, samo po sebi umevno — komisar osebno, dve recitaciji, recitirata Feliks in brhka bolničarka Ančka. Komisar ji, za to priložnost zagotovi novo bluzo in posodi parabelo. Pevski zbor zapoje tri partizanske pesmi. Vodi, kdo drugi kot zopet Feliks. Pevci se oprotijo za to noč stražarske in patrolne službe. Skeč »Plačilo za zločin«, ki ga je Feliks napisal že pred meseci nekeje na Hrvaškem, režira avtor sam. Za vlogo kmeta, belogardista in partizana izbere tri igralce med za to sposobni borci. Poleg tega Feliks napiše velik lepak, ki bo visel na vaški lipi in vabil vaščane in borce na miting.

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

... da je bilo treba nekaj za meč odšteti tudi sedem krav?

Podobno kot sedaj je tudi v srednjem veku bilo potrebno »dovoljenje« za tiste, ki so želeli biti oboroženi. Friderik I. Barbarossa je prepovedal, da bi smeli kmetje nositi kopje ali meč. Potujoči trgovci so ga sicer lahko imeli, da bi se ubranili razbojnikov, niso pa ga smeli nositi na vsehki način, temveč le na konju ali pa na vozu.

Orožje pa niti ni bilo tako poceni: kdor si je želel nabaviti meč, je moral žrtvovati iz leva sedem krav, medtem ko je bilo kopje cenejše — dve kravi.

Stari Slovani so bili oboroženi predvsem z loki, kajti za izdelovanje mečev jim je primanjkovalo železa. Da prepoved prodaje orožja ni izum naših časov, nam priča med drugim tudi podatek, da je že Karel Veliki prepovedal, da kdorkoli iz njegove države Slovanom in Avarom prodaja orožje.

ODLOMEK IZ KNJIGE »OSVOBODITEV SLOVENSKEGA PRIMORJA« (STANKO PETELIN), KI JO BO OB 20. OBLETNICI OSVOBODITVE IZDAL ZAVOD BOREC.

Nemci so že dlje pričakovali anglo-ameriško izkrcanje na severnih obalah Jadranskega morja in so se nanj resno pripravljali. Ko pa so zvedeli, da so Anglo-Američani v Italiji zbrali močne rezerve, je njihova vznemirjenost dosegla višek in so 12. marca 1945. leta razglasili stanje pripravljenosti, hkrati s tem pa so vsem svojim enotam dali natančne naloge.

Morsko obalo naj bi branile tri divizije 97. armadnega korpusa, in sicer 237. divizija v Istri, 188. divizija gorskih lovcev Tržaški zaliv, 710. pehotna divizija pa morsko obalo med Sočo in Tagliamentom.

Izmed osmih kozaških polkov, kolikor jih je tedaj bilo v Furlaniji, so štiri dodelili 710. pehotni diviziji kot rezervo, trije naj bi zasedli obrambno črto »Seestern 2« na severnem robu Furlanije, en polk naj bi zapiral dolino reke Tagliamenta severozahodno od Tarcenta.

V korpusni rezervi naj bi ostali 10. SS policijski polk na sektorju Gorice, 3. bataljon 15. SS policijskega polka na Opčinah pri Trstu, 24. SS brigada kraških lovcev na sektorju Vidma in 7. šolski bataljon na sektorju Gradiska.

Nemcem pa je bilo povsem jasno, da njihova obramba jadranske obale sloni na šibkih nogah vse dotlej, dokler se bodo v neposrednem zaledju predvidenih obrambnih položajev zadrževale močnejše partizanske sile. Ker pa so vsi prejšnji izzivni poskusi, da bi IX.

korpus uničil ali vsaj pregнал proti severu, doživeli neuspeh, je nemško poveljstvo tokrat pripravilo tako temeljit načrt in za njegovo uresničenje pritegnilo toliko sil kot še nikoli poprej. Prav to je hkrati tudi najboljši dokaz, kako pomembno vlogo je IX. korpus igral na tem za Nemce silno občutljivem območju v zadnjih obdobjih svetovne vojne.

Vodstvo nad pripravami in operacijami proti enotam IX. korpusa je prevzel Ervin Rösener, višji SS in policijski vodja XVIII. vojaškega okrožja, ki je imelo svoj sedež v Ljubljani, z njim pa naj bi sodeloval Odilo Globocnik, višji SS in policijski vodja v Jadranskem primorju s sedežem v Trstu. Ofenziva naj bi imela dva dela: v prvem — »Frühlingsanfang« (»Začetek pomladi«) — bi odstili Gorenjsko in Cerkljansko, v drugem — »Winterende« (»Konec zime«) — pa še Banjsko planoto, Čepovsko dolino in Trnovsko planoto. Rösenerju se je z ofenzivo zelo mudilo, ker je nato nameraval očistiti še črnomeljski in metliški sektor.

NEMŠKI NAČRT

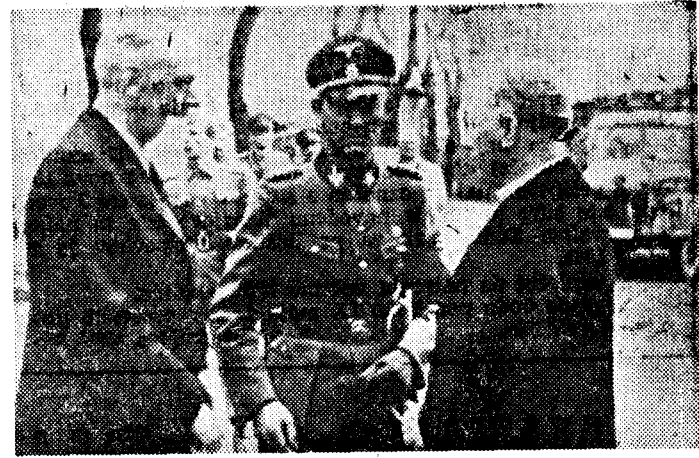
V času, ko so Nemci načrtovali prvi del ofenzive — čiščenje Gorenjske in Cerkljanskega — se je na Gorenjskem osredotočila glavna IX. korpusa radi napada na domobransko postojanko pri Sv. Križu nad Selško dolino. Nemcem to ni ostalo prikrivo. Odtod izvirajo tudi njihovi podatki, da se

je na tem sektorju zbralo 10.000 do 12.000 »dobro oboroženih partizanov«, in njihova naglica, da jih čimprej obkolijo in uničijo.

Tik pred začetkom ofenzive pa so Nemci zvedeli, da se partizanska glavčina premaknila proti Vojskemu in Trebušji za namenom, da infiltrira manjše bojne skupine v Trnovski gozd. Po njihovih podatkih naj bi Gregorčičeva brigada imela 350, Bazoviška 600, Kesovelova brigada, ki naj bi med akcijo »Rübezahl III« pretrpela hude izgube, pa 200 mož. Sovražniku je bilo znano, da ima korpusna artilerija pet topov in da se 2. brigada NO, ki šteje 400 mož, zadržuje na Banjšici.

V prvih dneh marca so se gauleiter Rainer, komandant nemških sil na italijanski fronti feldmaršal Kesselring in komandant 97. armadnega korpusa general Kübler, ki je imel svoj sedež v gradu Spessi med Gorico in Vidmom, hekajkrat sestali, nato pa so v Globocnikovem štabu za boj s partizani sklicali vrsto sestankov, na katerih so temeljito pretresli načrt, medsebojno sodelovanje in postopek s civilnim prebivalstvom. Vojaški poveljniki so dobili navodila, naj vse osebe, ki jih bodo našli na operacijskem območju, zadržijo in preverijo njihove osebne podatke. To velja tudi za otroke in mladince, ki jih partizani pogosto uporabljajo za kurirje.

Policiji je bilo treba izročiti tudi vse za delo sposobne mo-

Generalni inšpektor domobranstva general Lev Rupnik, višji SS in policijski vodja general Ervin Rösener in duhovni vodja domobranstva ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman

ške med 14. in 60. letom starosti, prav tako pa tudi vse za delo sposobne ženske med 14. in 40. letom starosti. Ujetnike naj bi uporabljali za gradbena dela vseh vrst, za odstranjevanje min in raznih ovir ter za druga pomožna dela.

Za začetek operacij naj bi ukiniteli vse promet. Naselja na osvobojenem ozemlju bi bilo treba natančno pregledati, zlasti pa poslopja, ki leže na samem, medtem ko je treba živino, žito in druge življenjske potrebščine odpeljati s seboj.

Ukaz višjega SS in policijskega vodje za Jadransko primorje z dne 11. marca 1945 (Vojnogodovinski inštitut v Beogradu).

Dejansko število vseh partizanskih borcev, ki so se okrog 10. marca zadrževali na tem sektorju, vključno s pripadniki zalednih enot, je bilo vsaj za polovico manjše.

V akciji »Rübezahl III« (od 3. do 6. marca 1945) so Nemci prisilili na glavno IX. korpusa na sektorju Trnovske planote iz dveh ameriških bojnih skupin »Zuschneid« je s kakimi 5.000 možmi nastopala iz Vipavske doline čez Predmejo proti Lokvam, bojna skupina »Köstermann« pa s kakimi 2.500 možmi iz Gorice čez Trnovo prav tako proti Lokvam.

Katere države oskrbuje Zah. Nemčija z orožjem?

Zahodna Nemčija postaja vedno večji izvoznik orožja. Pred tremi leti ga je izvozila za 3.500 milijonov lir, predlaskim za 600 milijonov, letos pa ga bo prodala v tujino že za 26.200 milijonov lir.

V Etiopiji namerava Zahodna Nemčija opremiti 3000 obmejnih stražarjev. Precej orožja je bilo poslano tudi v Gvinejo, tja pa bodo prišli tudi nemški inštruktorji. Zahodna Nemčija je poslala vojaški material v Indijo. V tem primeru gre za zimsko opremo za 20.000 mož v skupni vrednosti kakih 750 milijonov lir.

V Zahodni Nemčiji je na solanju kakih dvesto letalskih letal, oficirjev in dvainpetdeset pilotov z Madagaskarja. Razen tega se v Zahodni Nemčiji šola še 100 nigerijskih letalcev, medtem ko nigerijsko vojsko uriči 42 zahodnonemških vojaških inštruktorjev. Nigeriji bodo prodali tudi 60 vojaških letal.

Zahodna Nemčija je nameravala tudi v Somalijo poslati za štiri in pol milijarde vojaškega materiala, vendar da tega ni prišlo, ker je Somalija medtem sprejela sovjetsko vojaško pomoč v štirikrat večji vrednosti. Pač pa so Nemci podpisali sporazum s Sudanom glede urjenja šestih sudanskih bataljonov in glede nakupa lahke oborožitve.

S Tanzanijo so se dogovorili, da ji Zahodna Nemčija brezplačno dobavi kakih 35 letal in še nekaj drugega orožja. Do ostvarenje pogodbe pa ni prišlo, ker je vlada Tanzanije medtem dovolila Vzhodni Nemčiji, da v Tanzaniji odpre svoj konzulat.

Razen tega se v zahodnonemških vojašnicah urijo še vojak in oficirji iz Južne Koreje, Tajlanda, Kambodije in Bolivije, zahodnonemško vojaško pomoč pa prejemata tudi dve evropski državi: Grčija in Turčija.

Ali veste...

... da vojakom dajejo čedalje manj kruha?

V starem veku in tudi kasneje so vojaki dobivali vsak dan kašo, kruh pa so jim začeli dajati šele pred tristo leti. Sprva so jim dajali ržen kruh, šele pred kakimi sedemdesetimi leti pa so začeli med rž mešati tudi pšenico.

Med prvo svetovno vojno je vsakom vojaku dnevno pripadalo v Avstro-Ogrski 700-875, v Nemčiji 750, v Franciji 675-700, v Veliki Britaniji 680 (in 225 gramov biskvitov), v Srbiji 1000, v ZDA 453 in v Rusiji 1200 do 1400 gramov kruha. Tako so s kruhom pokrivali kakih 50 odstotkov vseh potreb po kalorijah.

V drugi svetovni vojni pa je kruh izgubil na pomenu in je predstavljal v ZDA in Veliki Britaniji le še 20 do 25, v Franciji in Nemčiji 50, v nekdanji jugoslovanski vojski in Italiji pa 70 odstotkov vseh potreb po kalorijah. V današnji jugoslovanski vojski dajejo vojakom za 20 odstotkov manj kruha, kot pa je to bilo pred vojno, zato pa je prehrana današnjega vojaka pestrejša in bogatejša na kalorijah.

... koliko divizij je bilo v narodnoosvobodilni vojski?

Narodnoosvobodilna vojska Jugoslavije je ob koncu vojne imela še 52 pehotnih divizij, medtem ko so kumantovski in 50. diviziji (makedonski transformirali 8. decembra 1944. leta. Izmed teh je bilo pet slovenskih divizij: 14. in 15. divizijo so ustanovili 13. julija 1943. leta, 18. divizijo 14. septembra 1943. leta ter 30. in 31. divizijo 6. oktobra 1943. leta.

Razen tega je naša vojska ob koncu vojne imela še dve letalski diviziji (1. letalsko lovsko in 42. letalsko jurišno divizijo), dve italijanski diviziji (»Garibaldi« in »Garibaldi Natisone«) in osem divizij KNOJ.

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Naše uredništvo je po dokaj zamotan poti slučajno prišlo do dveh fotografij, ki kažeta: prva skupino borcev NOV, druga pa prizor, ko so naši borci dobivali prva odlikovanja, kar se je zgodilo jeseni 1944. Pred odlikovanci stoji major NOV z brzoštelko, ki pravkar pripenja nekemu na prsi odlikovanje. V Belgiji živi pobegli nekdanji domobranski poročnik, ki se hvali, da je med vojno ubil tega majorja ter mu odvzel obe sliki. Na hrbtni strani ene izmed obeh slik so tudi podpisani borci, ki so na fotografiji. • Kdo je major na sliki, kakšna je bila njegova usoda, kdo so borci na sliki in kje so zdaj? Ali je major res padel, ali pa se nekdanji belgi poročnik samo junači? Kdo je ta poročnik? (Baje mu je ime Lojze). • Uredništvo prosi, naj vsak, ki kaj ve, to sporoči

OBRAMBNA VZGOJA INCIVILNA ZAŠČITA

BISTVO RADIOAKTIVNEGA PRAHU

Pod pojmom radioaktivnega prahu razumemo vse tiste delce, ki po eksploziji atomske ali vodkove bombe (bombe A ali H) padajo na zemljo. Ti delci so prvotno produkti razcepa urana, drugič pa so to delci zemlje, dvignjene v radioaktivni oblak, ki nastane po eksploziji. Vsi ti delci so radioaktivni. Jaktost in trajanje radioaktivnosti delcev sta odvisna od prvih, iz katerih so ti sestavljeni. Sta pa zelo različna, ker je tudi aktivnost posameznih prvih različna. Aktivnost delcev se sčasoma zmanjša, dokler končno ne pade na ničlo. Pri nekaterih prvih utegne ta radioaktivnost trajati več let, pri drugih spet samo nekaj minut ali celo manj. Od aktivnosti radioaktivnega prahu je torej odvisna tudi nevarnost na okuženem ozemlju.

600 m visoko in ima ognjena kroglja 130 m premera. Takšna bomba je eksplodirala v Hirošimi in nekaj kasneje v Nagasakiju. Popolnoma drugačen je učinek, če se ognjena kroglja ob eksploziji zemlje dotakne. V tem primeru nastane v zemlji velik hljak, vsa izvržena zemlja se pomeša v radioaktivni oblak in se z njim dvigne v stratosfero. Ta zemlja postane radioaktivna bodisi sprito impregnacije z razpadnimi produkti urana, bodisi da jo radioaktivirajo hitri nevtroni, ki nastanejo ob eksploziji bombe. Premer ognjenega kroglja bombe H je nekako 3 km. Če torej bomba ne

enakomerno razporejeno, ampak je ponekod večje, drugod manjše; to je odvisno od krajevnih činiteljev (veter, oblikovanost zemljišča, rastline itd.). V glavnem lahko rečemo, da je najhujša okužba v osrednjih delih cone, proti obodu pa se manjša. Oblika in širina okuženega področja sta odvisni od različnih činiteljev: a) od vremenskih vplivov — smeri in hitrosti vetra; b) topografskih okoliščin — to pomeni, ali je teren, nad katerim oblak potuje, ravnina, gričevje, gorovje ali dolina; c) moči bombe;

organizacijskem smislu, ampak samo z namenom, določiti glavna načela. Vse osebe bi bilo treba načelno zaščititi pred notranjim in zunanjim sevanjem, in sicer s sredstvi, ki bi jim to zaščito popolnoma zagotovila. Ker pa to praktično ni izvedljivo, so za namen zelo koristne tudi improvizacije. Kolikor osebe, ki potujejo čez okužene površine (evakuacija s takega območja), nimajo predpisanih zaščitnih sredstev, se vseeno lahko dokaj dobro zavarujejo z lastnimi priročnimi sredstvi. Navadna obleka dokaj dobro zadržuje sevanje, ki do zaščito

okrepimo, je koristno čez obleko ogrniti plašč ali podobno. Za ta namen je zelo primeren dežni plašč iz plastične snovi, ker je gladek in se nanj ne lepi radioaktivni prah v toliki meri kakor na fufavde lusknjčave tkanke. Okrog vratu si zavežemo šal, ovratnik zavihamo in ga čim močnejše privijemo k vratu, oblečemo rokavice, čeznje pa zavežemo rokave plašča. Nad čevlji hlačične povežemo in tako onemogočimo prodiranje radioaktivnega prahu. Pokrijemo se s čepico ali klobukom, ker se radioaktivni prah na lase, ki so zmeraj nekoliko namazani, mnogo močnejše lepi. Čez usta in nos si zavežemo robec, če seveda nimamo maske, in tako zaščitimo dihala. Osebe, ki opravljajo detekcijo

all razkuževanje zemljišča, morajo biti popolnoma zaščiteni s posebnimi oblekami in masko, obvezno morajo imeti tudi dozimeter. SKUPINSKA ZAŠČITA Za skupinsko zaščito so najbolj uporabna po predpisih zgrajena zaklonišča, ki zagotavljajo stoodstotno zaščito pred radioaktivnim prahom. Kolikor jih ni, je mogoče uspešno uporabljati tudi improvizacije. Jama in jarek, ki ni pokrit ali pa je pokrit s papirjem, zmanjša sevanje za desetkrat. Enako zaklonišče, pokrito s 30 cm zemlje, zmanjša jakost sevanja za 25-krat. Kleti visokih hiš (nekaj nadstropij) utegnejo oslabilo jakost sevanja tudi do tisočkrat. V zidanih hišah je sevanje v kleti 40-krat manjše, v pritličju 10-krat, v nadstropju pa 5-krat manjše. V pritličnih hišah se sevanje dvakrat oslabi, v kleti desetkratno. Če hiša nima kleti, jo zunanjo obložimo z vrečami peska.

Table with 3 columns: Koefficient redukcije, Debelina v cm, and two sub-columns for beton and stepana zemlja. Rows show values for 10, 50, 100, and 1000 cm thickness.

Tabela kaže, koliko oslabi jakost sevanja, če uporabljamo za gradnjo zaklonišča beton ali zemljo. Če hočemo jakost sevanja zmanjšati tisočkrat, potrebujemo 75 cm debel zaščitni sloj zemlje, peska ali opeke, 47,5 cm betona, 27,5 cm -lesa, 18,7 cm železa ali 6,75 cm svinca. SLAVKO TARMAN

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

CESARJEV BRAT med vietnamskimi partizani

Naš sedanjí obisk partizanom je napornejši od prejšnjega, zakaj ameriški štab v Saigonu je obveščen o nameri skupinice novinarjev, da obiše borce narodnoosvobodilne vojske Vietnamu.

Bilo je povsem jasno, da nas bodo odkrili, saj smo bili na poti le podnevi. Nekega večera nas je našlo njihovo izvidniško letalo, naslednjega dne ob štirih zjutraj pa so že padale bombe po gozdičku, kjer smo prespali. Dan kasneje so nam pod poveljstvom štirih ameriških »svetovalcev« pripravili zasedo.

Človek, ki fotografira eksplozije

V takih razmerah je Thep-Hong, južnovietnamski snemavec, storil podvig, ki presega vse, kar sem bil imel priložnosti videti v svoji štiriindvajsetletni reporterski praksi. Iz rok mi je bil iztrgal kamero in zlezel iz skrivališča, da bi lahko iz neposredne bližine posnel eksplozije bomb, ki so padale okrog nas.

Eksplozije bomb je posnel iz razdalje 25 do 30 metrov. Posrečilo se mu je celo posneti ameriški helikopter v hipu, ko so ga sestrelili borci narodnoosvobodilne vojske. To imam vse na filmu, ki ga bom prikazal na televiziji — eksplozije bomb in helikopter v plamenih.

Po bombardiranju smo hodili čez kraje, kjer so skrivni podzemski prehodi. Iz teh velikih predorov, kjer se je bilo moč zbrati, smo nad glavami slišali eksplozije bomb in čutili smrt v naši neposredni bližini. Naposled pa smo le prišli na varno.

Eno izmed naših prvih srečanj je bilo tisto s Hun Minom — s človekom, ki je poveljeval pri legendarnem napadu na Bien Hua. Na tamkajšnjem letališču so takrat uničili enaindvajset bombnikov »B-57« in še druga letala, ki so bila tam.

Kdo je polkovnik Vin Gu?

Ob tej priložnosti smo prišli v stik tudi s polkovnikom Vin Gujem iz saigonske armade — pravim bratom nekdanjega vietnamskega cesarja Bao Daja. Gu se je bil umaknil iz

saigonske vojske skupno z ženo in trinajstimi otroki ter prešel na osvobodeno ozemlje Južnega Vietnamu.

Polkovnik Vin Gu je star 41 let. Takoj je moč videti, da ne gre za človeka, ki bi mogel biti nezadovoljen s svojim prejšnjim položajem. Bil je komandant inženirskih enot v nekem mirnem kotičku Južnega Vietnamu. Prosti čas je preživljal doma, imel je svojo vilo in avtomobil, otroci pa so obiskovali drage šole.

Zakaj neki je moral pustiti vilo, avtomobil, udobnost in plačo v znesku 17.000 piastrov na mesec ter oditi v džunglo, kjer ne prejema nobene plače, ima pa le bambusovo hišico?

»Pritegnila me je moralna moč Fronte...«

»V vojsko sem vstopil zato,« je pripovedoval Vin Gu, »ker sem Diema imel za iskrenega nacionalista, ki je vzlic svojim rodbinskim vezem nastopil proti fevdalističnemu redu Bao Daja. Kmalu pa sem, kot tudi mnogi drugi tovariši, zasvožil nasilje, ki so ga bili vpeljali v vojski. Diemovi agenti so nas neprestano vohunili, spremljali vsak naš gib in zapisovali vsako našo besedo. Dve tretjini oficirjev je bilo budistov, toda Diem in njegovi pristaši so bili katoliki. Proti budistom so izvajali ostro diskriminacijo, Američani pa tega niso poskušali preprečiti.

V čem se izkrcavanje v Novorosijsku razlikuje od drugih pomorskih desantov?

Pomorski desanti so sila težavna zadeva ne le v tehničnem in organizacijskem smislu, temveč tudi zato, ker ima branilec obale vrsto taktičnih prednosti v primerjavi z napadalcem. To je tudi glavni razlog, da pomorske desante izvajajo navadno na najslabše branjenih, čeprav teže dostopnih delih nasprotnikove obrambe. Izkrcaje, ki ga je sovjetska vojska izvedla v Novorosijsku na Crnem morju 10. septembra 1943. leta, pa se prav v tem razlikuje od drugih pomorskih desantov. Rusi so napadli naravnost na luko, ki so jo bili Nemci močno utrdili. Takrat se je kakih 6000 sovjetskih vojakov vkrcalo na

manjše transportne ladje, motorne čolne in minolovce — Rusi namreč niso imeli posebnih desantnih ladij — varovalo pa jih je 25 torpednih čolnov.

Luki so se približali v treh skupinah ponoči, neposredno pred napadom pa je luko napadlo letalstvo in obstreljevalo topništvo. Torpedni čolni so najprej izkrcali avtomatičarje, ki so poglali v zrak ovire pri vходу v luko, v katero so potem vdrli še drugi torpedni čolni, za njimi pa ladje in čolni z desantnimi odredi.

Prvi odred se je precej zamudil zaradi prekrčavanja iz ladij v čolne in zaradi hudega nemškega odpora, z drugim in tretjim

odredom pa je šlo precej hitreje. Boji so se nadaljevali še ves dan, toda sovjetske enote so le uspele ošvujiti precejšnje mostišče in ga ob podpori žrjunskega letalstva in topništva zadržati v svojih rokah.

Koliko ladij je imela grška partizanska mornarica?

Tudi v Grčiji se je kmalu po njeni kapitulaciji (aprila 1941. leta) začelo razvijati odporiško gibanje. Na pobudo grške komunistične partije so ustanovili narodnoosvobodilno fronto — EAM, ki so jo sestavljale vse levičarske stranke. Prvi partizanski odredi so se pojavili novembra 1942 v Stari Grčiji, kmalu nato pa tudi po drugih grških pokrajinah. Ko pa so maja 1943. leta ustanovili še glavni štab, so ELAS — grško narodnoosvobodilno vojsko — priznale tudi Sovjetska zveza, Velika Britanija, Združene države Amerike in Francija s tem, da so v glavni štab odposlale svoje vojaške misije.

Desničarski elementi, v povezavi z begunskimi monarhističnimi krogi in ob bilni podpori Anglo-Američanov, pa so medtem organizirali lastno vojaško organizacijo — EDES — na čelu s polkovnikom Zevrasom, ki je — podobno kot pri nas Mihailović — sodeloval z okupatorjem in grško kvasilniško vlado. Kmalu nato je britanska vlada prenehala podpirati ELAS.

Grška narodnoosvobodilna vojska — ELAS — je imela v desetih divizijah in štirih brigadah približno 43.000 borcev. K temu pa je treba dodati še 30.000 borcev v Atenah in na otočju in kakih 170.000 slabše oboroženih rezervnih borcev Elasa. Grško partizansko mornarico je sestavljalo nad sto oboroženih srednjih in manjših ladij s 1200 mornarji. Okupatorjeve enote, ki so imele kakih 300.000 mož, so v 570 bojnih utrpele 33.000 mrtvih, ranjenih ali ujetih vojakov, izgubile pa so še 100 topov, 210 minometov, 400 mitraljezov, 1100 brzostrelk, 48.000 pušk in mnogo druge vojaške opreme.

Stevo Virag:

BILA JE MED PRVIMI ŠTIRIMI SLOVENKAMI

Začelo se je ob napadu na Šoštanj

Ce pridete po cesti iz Mozirja po klancu navzdol v Gore-nje do nekdanje Delejeve gostilne, kjer sedaj delajo cementne izdelke, lahko petdeset korakov naprej zavijete na levo proti Skornu. Ko se ne boste hodili pet minut po peš poti, kolovoz je običajno zelo blaten ali prašen, boste na prvi hiši prebrali napis Skorno. Potem pridete še malo naprej v gozdu do potoka in zavijete čez most. Tu se pred vami odpre prijazna dolinca. Na levi strani se strmo dviga pobočje, poraslo z gozdom. Desna stran pa je bolj položna, kjer je nekaj njiv, sadovnjaki, travniki in med vsem tem je tudi majhen vinograd. Na koncu doline, že nekoliko s skale so Nemci med vojno lomili zeleni kamen, katerega so uporabljali za gradnjo, predvsem za oblogo fasad. Tudi sedaj vas bo presenetilo ropotanje strojev. Geologi raziskujejo tla, da bi ugotovili, če se izplača ponovno odpreti kamnolom in kolikšne so zaloge kamna.

Komaj ste si vse to bežno ogledali, že stojite sredi Podvratnikove domačije v Skornem in pred vami na griču je hiša z gospodarskimi poslopji. Po čudežu je vse ostalo celo, vsaj skelet poslopij, vtem ko je bila notranjost izropana do poslednje cunje.

Na klopi pred vhomom v hišo, obraslim z vedno zelenim bršljanom, nas je sprejela Fani, gospodinja Podvratnikove domačije. Če rečemo, da so hiša in poslopja po čudežu ostala cela, potem lahko še bolj gotovo trdimo, da je zgolj naključje, da Fani še danes gospodari na Podvratnikovi domačiji, kamor se je primožila tik pred drugo svetovno vojno. In če vam še povemo, da je to tista Fani, ki je poleti leta 1942 bila iz taborišča Borl pri Ptujju med prvimi štirimi Slovenkami odpeljana v taborišče smrti Auschwitz, se boste še bolj čudili, ko vas bo kljub svojim 55 letom in vsemu prestanemu, sprejela prijazno nasmejana in s prešerno šegavostjo. Vsemu temu se boste še bolj čudili, ko vam bo potem med pogovorom povedala, da je zaradi vsega prestanega med NOB težji invalid. In če vam bo ob tem razmišljanju spomin odšel nazaj v minule čase, boste spet in spet ugotovili, da so samo partizani bili sposobni z nasmehom, pesmijo, prijaznostjo in s prešernim humorjem prenašati vse težave in celo gledati smrti v oči, kar je njihove mučitelje in krvnike često razjezilo do besnosti.

Fani nas je povabila v prostrano kmečko izbo. Posedli smo v kotu okoli velike kmečke mize, kjer so pred desetletji sedeli partizani in delali načrte za nove pohode, napade, sabotaže in zmage. Prav tako prijazno kot nas je sprejela, nas je postregla z dobrim domačim sadjevcem, žganjem in z domačim kruhom, kakršnega danes v mestu sploh več ne poznamo. In tudi suhih klobas ni manjkalo. Tokrat smo se spet počutili kot nekaj med vojno, samo z razliko, da s seboj nismo imeli pušk, brzostrelk in mitraljezov, in tokrat ni bilo skrbi in strahu, da bi nas kdo nenadoma napadel.

Po krajšem razgovoru nam je Fani pokazala prostore, ki so nekdanj partizanom služili za bivališče in to od leta 1941 do 1942 in tudi pozneje. Danes so ti prostori opuščeni, ker jih nihče več ne uporablja. Začudilo nas je, zakaj ni teh prostorov že kdo uredil, kot so bili nekdanj, v spomin na nekdanje prvorce iz tega okoliša, ki so se v njih zadrževali. Še bolj pa smo se začudili, da na hiši ni niti vzdignena spominska plošča prvorcem iz leta 1941, ki so se tu zadrževali in vsem tistem, ki so jih od tukaj odpeljali gestapovci in se niso več vrnili.

Da pa nê bi govorili sami, smo prepusili besedo Fani, da nam pove, kako je bilo takrat leta 1941 in opiše kasnejše dogodke, katerih obletnico smo praznovali minule dni.

Tudi takrat kot sedaj je bila lepa in topla jesen. Po vaseh okoli Šoštanja in po dolini reke Pake je tekel življenje tako kot vsako drugo jesen, čeprav je že več mesecev okupator gospodaril po slovenski zemlji. Kmetje so pospravljali poljske pridelke, obirali jabolka in grozdje. Gozdovi so že močno rumeneli. Na zunaj je bilo vse tako kot druge jeseni, čeprav je bilo v zraku nekaj težkega.

Po cestah so se sprehajali tuji vojaki s čeladami na glavi in gestapovci. Le streljaj daleč od cest pa so se po vaseh zbirali zavedni Slovenci, ki so se odzvali klicu ZKJ in so odšli v gozdove, da se borijo za svobodo potlačene in zasužnjene domovine. Med temi prvimi borci-partizani so bili Jozc Letonja-Kmet, Ela Letonja-Atena, Miha Dobroveljski, Zupanc, Reberšak in drugi. Ta skupina partizanov se je v glavnem zadrževala v okolici Šoštanja, oskrbovala pa sta jih kmeta iz Skorna Bizjak po domače Ramšak in Kukonjič.

Nemci so zaradi njihovega aktivnega dela že slutili bližino partizanov. Po zaslugi domačih izdajalcev pa so že tudi ugotovili, kje približno se zadržujejo. Kljub temu so jih še pustili v miru. Verjetno so se pripravljali, da bi naenkrat zajeli vso skupino. Za partizane pa je že leta 1941 veljala stroga konspiracija in stalni premiki iz kraja v kraj. Pa tudi partizanska obveščevalna je že delovala.

Po napadu na Šoštanj, dne 8. oktobra 1941, pa so se zganili tudi Nemci. Aretirali so Bizjaka in Kukonjiča iz Skornega in ju zaprli. Zato so partizani odšli drugam.

Skorno je namreč zelo razvlečena vas po gričih nad Pako in cesti, ki iz Mozirja in Smartnega ob Paki pelje v Šoštanj. Pravzaprav sta to dve vasi: Skorno pri Gorenju in Skorno pri Šoštanju.

Lepega jesenskega dne 9. oktobra 1941. leta se je skupina partizanov ustavila na Podvratnikovi domačiji v Skornem. Tu sta jih sprejela Fanika in njen mož Ivan, kakor tudi drugi domači. S seboj so nosili kovčke in drugo blago, ki so ga prejšnji dan zaplenili ob napadu na Šoštanj, kar je pa Fanika zvedela šele pozneje.

Vsa Podvratnikova družina je partizane lepo sprejela in jih pogostila. Nekaj dni je vsa skupina partizanov ostala na Podvratnikovi domačiji. Na tej domačiji je tako nastala ena glavnih partizanskih postojank v tistem času. Tukaj so tudi skrbeli za prehrano partizanov, za stanovanje, prali so jim perilo, šivali, oženem pa so se vsi člani družine vključili v delo za NOB - OF. Bili so kurirji in obveščevalci ter so opravljali tudi druge terenske naloge.

Takrat je Podvratnikova družina štela naslednje ljudi: Ivan Podvratnik — gospodar; Fanika, njegova žena; Jera Podvratnik, gospodarjeva mati; Terezija Podvratnik, gospodarjeva sestra in dekla Marija Irman ter hlapec Alojz Tomše, ki sta si bila fant in dekle.

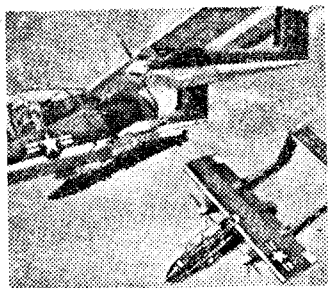
Pozneje se je partizanski štab nastanil pri Irmanu na Žagi. Pri Podvratnikovi hiši je ostala stalna skupina pet do sedem partizanov. Prebivali so v prostoru pod izbo, kjer je prej bila soba za posle. Prostor je imel neposreden izhod in takoj pri izhodu je strma grapa v sadovnjaku, iz katerega se pride le malo dalje v gozd, na drugi strani proti vrhu hriba pa je vedno stala straža.

Od tukaj so na vse strani vodile kurirske poti — glavne proti Kovaču v Slatinec in na Veliki vrh, kakor tudi po okoliških vaseh. Hrano so partizanom dajali kar skozi okno, kar je bilo potrebno zaradi stroge konspiracije pred sosedi, ker so med njimi bili tudi taki, ki so vlekli bolj na nemško stran.

Takrat je bilo zelo živahno delo na terenu. Od tukaj pa so partizani ponoči odhajali na svoje akcije, medtem ko so se podnevi v glavnem zadrževali v svoji kletni sobi. V tem času so morali biti pri delu zelo previdni, ker je gestapo preko kulturbunda povsod po vaseh razpredal svoje mreže. Pripadniki kulturbunda pa so na veliko izdajali. Mnogo delov pa je bilo tudi z oskrbo in opremo partizanov, ki jih je bilo vsek dan več.

(NADALJEVANJE)

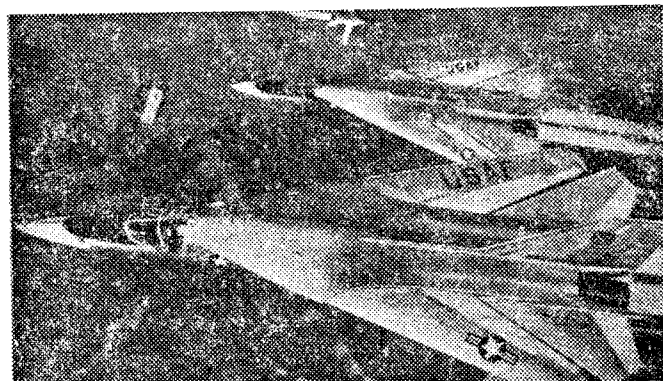
V besedi ...

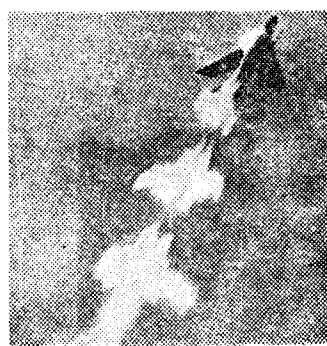
PROTIGVERILSKA LETALA je na zahtevo ameriškega obrambnega ministrstva konstruiralo devet družb. Izdelovati pa bodo začeli letala, ki ga vidimo na risbi. Gre za dvomotorno propellersko letalo, ki je počasnejše kot reakcijska letala, vendar bo lahko prevzalo mitraljeze, bombe, naprave za izvidniško dejavnost in padalce

RAKETI NA SAMOHODNEM VOZILU, ki ju vidimo na sliki, sta dirigirana raketna izstrelka tipa »zemlja-zrak«. Izstreliti ju je moč posamič ali pa obe hkrati, namenjeni pa sta za obrambo sovjetskih oklopnih in drugih enot pred zračnimi napadi

PRVO LETALO Z GIBLJIVIMI KRILI za operativne namene bo ameriško bojno letalo tipa »F-111«. Kadar bo letelo počasi (pri vzletu, pristanku ali patroliranju), bo imelo razširjena krila, pri nadzvočnih hitrostih pa se bodo krila primaknila proti repu. Nizko nad zemljo bo to letalo doseglo hitrost 1450 kilometrov na uro, pri polceti na višini 11.000 metrov pa 2600 kilometrov na uro

NOVI BRITANSKI LOVEC-PRESTREZALEC tipa »lightning« je pred kratkim prvič preizkusil svoje avtomatske topove kalibra 30 mm. Dim, ki ga vidimo na sliki za letalom, je zgostjen topel zrak, ki uhaja iz cevi po vsaki izstrelitvi

... in podobi

Nemirna Španija

Leta 1939 se je ura na kolesu španske zgodovine ustavila. Francove čete so vkorakale v Madrid — republikanskega odpora je bilo konec. Končala se je državljanska vojna, začelo se je novo poglavje tragedije.

Od takrat je minilo četrstoletje. Spremenil se je svet: Azija, Afrika, tudi Evropa je dobila novo lice. Propadla je nacistična Nemčija, poraz je doživela italijanska fašistična strahovlada.

Revolucija je zajela v svoj vrtnec pol sveta — to je največja revolucija, kar jih pozna svetovna zgodovina. Razpadli so imperiji, ostali so le še drobci.

Caudillo (firer) Francisco Franco je preživel viharje druge svetovne vojne in povojnih dvajset let. Kako mu je to uspelo? Drugi so šli, Franco je ostal!

Med vojno je Franco spretno manevriral med Londonom in Berlinom, po vojni se je Španija izolirala od Evrope, zaprla se je vase. Tako je preživela kritična leta. Pravzaprav ni to nič novega v njeni večstoletni zgodovini. Samo — zdaj živimo v dobi, ko se nihče ne more zapreti v svoje gradove.

Španska državljanska vojna je močno odjeknila v vsem svetu. Še čez sto let bodo pisali o njej, analizirali bodo njen razvoj — to bo neizčrpana snov za zgodovinarje. Kajti — to je bil uvod v drugo svetovno vojno.

V Španiji ni šlo le za 25-milijonsko Španijo (takrat je štela le toliko). Ne, to je bila prva odprta konfrontacija med demokracijo in svobodo ter mednarodnim fašizmom. Ta je sicer trenutno triumfalna, vendar njegova ideja ni zmagala. Prav Španija je pokazala veliko solidarnost progresivnih sil Evrope. Mednarodne brigade so to idejo še bolj utrdile.

Španija poseebja Evropo barikad, velikih političnih gesel, političnega aktivizma. Druga svetovna vojna je bila krvav obračun, govorili so topovi. Vsi bi radi čimprej pozabili na to vojno.

Minila so leta, svet se je spremenil. Španija je začela iskati stike z Evropo. Toda našla je na odpor, kjerkoli so bile na oblasti socialistične stranke. Pred nekaj leti je bila sprejeta v svetovno organizacijo — OZN — postala je članica Unesca, vrata v evropsko gospodarsko skupnost pa so ji zaprli.

Nekaj let je tega, kar je postala Meka evropskega turizma, odprla je okno v svet. Tuji kapital, predvsem ameriški in nemški, se je začel zanimati za deželo onkrat Pirenejev. Kajti

Periskop na 46. vzporedniku

Španija je in ostane most med Evropo in Latinsko Ameriko. Španija vzdržuje diplomatske stike celo s takimi deželami kot je Kuba, med obema deželama je til »sporazum o nenapadanju«.

Španija se je spet vrnila v zgodovino — toda problemi so ostali. Državljanska vojna še ni pozabljena. Če se lahko zanesemo na poročilo italijanskega lista Avanti, je danes v svetu dva milijona španskih emigrantov! Od tega jih je največ v Franciji. Skoraj vsi so anti-frankisti, skoraj vsi so politično aktivni. Tradicije republikanske Španije so močne, čas jim ni vzel prav nič.

Ekipa, ki je prišla na oblast leta 1939, gospodarskih problemov ni mogla rešiti. Francov program je bila oblast, ne pa reforma. Franco se opira na cerkev, ta pa je bila, in je, tradicionalno konservativna. Španija poseebja prej tradicije srednjega kot novega veka. Sedanji režim nadaljuje v bistvu politiko španskih kraljev, seveda v pogojih naše dobe.

Pred nekaj leti so se začeli v Asturiji, rudarski pokrajini na severozahodu Španije, širajki. Iz Asturije so znani »miñeros«, rudarji, ki so se med državljansko vojno borili na strani republikanskih sil in so izdelovali ročne bombe.

Leta 1962 se je rodil bojni klic »España! Asturias llama a tu conciencia!« — Španec! Asturia apelira na tvojo zavest! Ves svet je pisal o stavki asturskih rudarjev. Seveda je pretiraval, stavki je dal politično ozadje, čeprav so rudarji stavkali zaradi slabih delovnih pogojev.

Nedavno je prišlo do demonstracije madridskih študentov. Vlada je koj reagirala, zaprla je filozofsko fakulteto. Toda ta ukrep ni preplasil študentov, stavkali so naprej.

To je prvič, da so morali v Španiji zaradi študentskih demonstracij zapreti neko šolo. Mladina ni na strani režima. Pokazalo se je, da se lahko ta opira le na cerkev in vojsko — policijo. Mladina je, kakor v vsaki državi, svobodnomiselna. Franco uživa morda spoštovanje generacije, ki ji je pripomogel do oblasti, mlajša generacija pa vidi svoje vzore v Evropi.

Tuji opazovalci opozarjajo na to, da je velik priliv evropskih turistov odprl Špancem oči, odprl jim je nove horizonte, navedel jih je k razmišljanju. Španija je zaostala za drugimi — so morali ugotoviti pri sebi.

Le pogledimo! Francija je doživela pravo metamorfozo, uveljavila se je na veliki sceni zgodovine, de Gaulle je rehabilitiral Francijo. Italija je republika, na čelu te je socialdemokrat Saragat. Velika Britanija ima sedaj že tretjič po vojni laburistično vlado. Velika Amerika nima niti svoje delavske stranke! V skandinavskih deželah so na oblasti socialisti, program teh je zelo širokopotezen, Švedska velja danes po mnenju sociologov za državo z najvišjim življenjskim standardom.

V Španiji? Na Pirenejskem polotoku, na Portugalskem in v Španiji, pa vlada v bistvu še predvojni režim. Čas se je ustavil. Tega se prav študenti najbolj zavedajo.

Vedno in povsod so bili v prvih vrstah. V Perziji so za zemljiško reformo, v Boliviji za pravice rudarjev, v Kairu za veliko stvar Arabcev, v Panami za to, da postane kanal last panamskega naroda.

Širajki španskih rudarjev, demonstracije španskih študentov, stalni procesi v Madridu, akcije španskih emigrantov v Franciji, Mehiki — vse to je dokaz, da je zavel nov veter. Franco ni več to, kar je bil. Njegova leta so šteta, prišel bo nov človek. V trenutku bo nastopil popolnoma nov položaj. Na ta trenutek se pripravljajo španski patrioti. M. O.

P. A. R. P.

Iz vašega pisma je razvidno, da ste stari 43 let, ste poročeni in imate 2 otroka mlajša od 12 let; mož je redno zaposlen in dela v rudniku. Zaposleni že niste od 1953. leta, imate pa 16 let in 7 mesecev vstevnih let za pokojnino; od 1. avgusta 1943. leta do 15. maja 1945. leta vam je priznано v dvojnem številu, ker ste bili aktivna udeleženka narodnoosvobodilne vojne. Zanima vas, ali se kot udeleženka narodnoosvobodilne vojne, v katero ste vstopili pred 9. septembrom 1943, lahko upokojite in kakšni so pogoji za eventualno upokojitev? To vas tembolj zanima, ker že več kot leto dni iščete primerno službo, pa je nikjer ne dobite.

Kot udeleženka narodnoosvobodilne vojne izpred 9. septembra 1943, imate pa več kot 15 vstevnih let za pokojnino, od tega 10 let delovne dobe, bi formalno izpolnjevali pogoje za upokojitev po 3. od-

stavku 70. člena zakona o pokojninskem zavarovanju. Edini formalni pogoj razen gornjih dveh je še zdravstveno stanje take osebe. Zahtevek je treba vložiti na Komunalni zavod za socialno zavarovanje. Potem ko Komunalni zavod za socialno zavarovanje kompletira pokojninski spis, pošlje pokojninski primer posebni občinski komisiji, ki da svoj predlog republiški komisiji, ki dokončno odloča o upokojitvi. Seveda gre za udeležence narodnoosvobodilne vojne izpred 9. septembra 1943, ki niso stari 55 let moški oz. 50 let žene, niti nimajo 35 vstevnih let za pokojnino moški oz. 30 let žene.

Kolikor pa bi se zaposlili ne glede na delovno mesto in bi imeli nižjo plačo, kot je republiško povprečje dohodkov v letu 1964, bi imeli pravico do posebnega dodatka k plači, ker v tem pogledu izpolnjujete vse formalne pogoje pričupisov.

»ZMAGOVALCI«

Precej dolg in filmsko dovršeno posnet film, ki ima povrh glavne vloge zasledene z najbolj znanimi sodobnimi igralci, je naša publika sprejela dokaj hladno.

Temeljna ideja filma je pokazati, kako je bilo človeštvo že dvakrat opeharjeno. Prvič leta 1918, ko so se množice nadejale, da nikoli več ne bo tako strašne vojne, kot je bila prva svetovna. Drugič v letih 1945 in 1946. Sicer ni izbruhnila nova, tretja svetovna vojna, toda začela se je tako imenovana »hladna« vojna, za katero se nikoli ne ve, ali ne bo nenadoma postala »vroča«. Obljube državnikov in upanje milijonov ljudi po svetu — vse to je ničev.

Sama zgradba filma je svojevrstna, toda smotrno urejena mešanica dokumentarnih posnetkov pomembnih in znanih zgodovinskih dogodkov med obema vojnama, med zadnjo vojno in po njej ter igranih kadrov. Igrani del je razbit na epizode, ki kažejo posamezne dogodke in doživlja skupine ameriških vojakov med njihovim vojskovanjem po Evropi. Najprej na Siciliji, nato na »škornju«, v Normandiji, Belgiji in nazadnje v Nemčiji. Zadnja scena kaže poboj med Američanom in Rusom leta 1946, ko se stopnjuje »hladna« vojna. Glede teh epizod bi lahko rekli, da so večje izbrane in dobro zaigrane, da kažejo na neki določen problem, ki je v skladu s splošnim konceptom filma. Namreč, da preprosti vojaki od vsega vojskovanja, trpljenja in žrtve nimajo čisto nič. Vojna jih je ločila od njihovih družin, v krajih, ki jih zasedajo, pa žive ženske, ki jih je vojna prav tako kot ameriške vojsake od žen ločila od mož. Te žene živijo v skrajni bedi, ki je vzrok množične prostitucije. Zato spremljamo na filmskem platnu glavne junake skozi vrsto pustolovščin v nenavadnih okoliščinah, ki pa so psihološko vse po vrsti utemeljene in je videti, da avtorji filma dobro poznajo te reči. So pa v filmu tudi scene, ki kažejo, da poprečen ameriški vojak ni razumel boja proti nacizmu.

Po vsem tem lahko ugotovimo, da je film »Zmagovalci« dokaj resničen dokument nekega stanja in za Američane same precej pogumna izpoved. Če to upoštevamo, potem tudi zlahka razumemo, zakaj so ustvarjalci prikazali samo eno plat rezultatov I. in II. svetovne vojne, niso pa prikazali tega, da je v vrsti evropskih in izvenevropskih držav zavladal pravičnejši in naprednejši družbeni red.

In vzrok za dokaj hladno reakcijo našega občinstva? Najbrž težnja po dokumentarnosti in pomanjkanje fabule, ki sicer v tem filmu je, toda preveč razblinjena in prikrita, da bi pr-

V maju — mesecu osvoboditve

BOGAT PROGRAM PRIREDITEV ZA 20. OBLETNICO OSVODITVE V CELJSKEM OKRAJU

Na skupni seji komisije za razvijanje tradicij NOV pri ZRB NOV okraja Celje s predsedniki občinskih komisij so razpravljali o praznovanju 20. obletnice osvoboditve. Osrednje prireditve bodo v občinskih središčih meseca maja ali ob priliki občinskih praznikov. V večini občin so že ustanovili odbore za proslavljanje letošnjega jubileja.

Prve prireditve so se pričele že januarja, vrstile pa se bodo skozi vse leto. Dosljej je bilo izvedenih že več športnih prireditev, v sklavljanje pa se bodo vključile tudi pionirske organizacije, ki prirejajo na Solah razgovore z udeleženci NOV.

Za letošnje praznovanje so pripravile skoraj vse družbeno-politične organizacije bogat program dejavnosti, katerih namera je zlasti obujanje tradicij NOV. Izredno bogat je program za naše najmlajše. Pionirji bodo zbirali gradivo iz NOV, organizirali pionir-

tegnila premalo pozornega gledalca.

MP

Akademija z imenom »Ana Frank«

Ime Ane Frank, te po vsem svetu znane žrtve nacističnih preganjanj Židov na Nizozemskem med zadnjo vojno, je dalo že razne pobude, kako bi se hkrati z njo spominjali vseh nacističnih žrtve. Ne samo, da je v Amsterdamu ureden muzej »Ane Frank«, temveč so ustanovili tudi poseben sklad »Ane Frank«. Zdej pa pripravljajo v Amsterdamu ustanovitev akademije, ki bi nosila ime nacistične žrtve Ane Frank. S tem bi se bilo lahko zblíževali mladino raznih narodov in ras, ki bi se, ker bi imela posebne štipendije, skupaj šolala v tej akademiji in se tako izobraževala.

Umril je Jože Rakušček

Rodil se je kot sin delavske družine iz Kobarida. Mati mu je zgodaj umrla in kot samorastnik se je upiral krivicam fašističnega režima na Primorskem. V boju proti fašizmu je sodeloval v organizaciji »TIGR«, kasneje pa je postal učencem Manfredove »Komunistične šole«. Leta 1943 so ga odvedli v »batalione speciale«. Po kapitulaciji Italije je vstopil v 18. soško brigado. Kot kuhar in intendant 3. bataljona je prehodil vso borbeno pot do osvoboditve. Po osvoboditvi je deloval na PLM in kasneje v kobarški tovarni igel.

Slava njegovemu spomnu!

Slava njegovemu spomnu!

ska srečanja, pohode po partizanskih poteh, uredili bodo spomenike in grobove, več osnovnih šol bo dobilo imena po narodnih herojih, pionirji se bodo srečali s partizanskimi pisatelji itd. Ena največjih prireditev bo Kurčkova pošta, komisije pri občinskih zvezah pa predlagajo še izvedbo partizanskih mitingov; pionirji bodo na ta način spoznali kulturno dejavnost med NOV.

V celjski občini bodo osrednje proslave v Narodnem domu. Kulturno-umetniški program, ki ga že sestavljajo občinske organizacije, si bodo ogledali tudi udeleženci letošnjega »Vlaka bratstva in enotnosti«. Prireditve bodo še v okoliških krajih, na celjskem Starem gradu pa bodo v tem času igrali »Veroniko Deseniško«. Občinske organizacije pripravljajo več srečanj internancev, ki se bodo sestali v posameznih občinah.

Tudi pedagogi so se za letoš-

nje praznovanje skrbno pripravili. Tako je Zavod za prosvetno pedagoško službo v Celju v januarju organiziral seminar za predavatelje zgodovine in geografije, z namenom, da bi učitelji bolj kvalitetno posredovali mladini tematiko iz NOV. Solska vodstva so že odločila, da bodo vrsto športnih dni in mladinskih ur namenili razvijanju tradicij NOV, v okviru rednega izobraževanja pa bo več razredov imelo pouk zgodovine kar v celjskem muzeju revalucije.

Počitniška zveza in taborniška organizacija bosta proslavili pomembno obletnico s številnimi partizanskimi pohodi. Ena največjih taborniških prireditev bo »Tabor bratstva in enotnosti« v Celju, kjer se bo zbrala mladina iz več republik.

Obsežne programe so pripravile tudi druge organizacije, odredi predvojske vzgoje, Ljudska tehnika in drugi. P. K.

Pismo iz Rusije

Dragi slovenski prijatelji!

To pismo vam piše bivši borec 18. »Soške«, kasneje »Bazoviške« udarne brigade 30. divizije IX. korpusa Žiljajev Grigorij Aleksandrovič. V začetku septembra 1943 sem kot mladenič prišel v okolico Kobarida k slovenskim partizanom, vojno pa sem končal z naskokom na Opčine v severnem predmestju Trsta maja 1945. V bojih z okupatorji sem bil ranjen in nekoliko omrtvičen. Odlikovan sem bil z redom in medaljo za hrabrost.

Kmalu bo preteklo dvajset let, kar sem zapustil opustošeno in trpečo Jugoslavijo, toda spomin na te hude in slavne čase, na gostoljubno in hrabro ljudstvo, je še vedno v mojem srcu. Spominjam se svojih slovenskih vojniških tovarišev, s katerimi sem se skupno bojeval v Julijskih Alpah. Spominjam se tudi tistih, ki so padli v bojih za svobodo. V pomoč mi je moj dnevnik, ki sem ga pisal v slovenskih hribih.

Ali je mogoče pozabiti partizanske pesmi, ki smo jih peli med pohodi in ob tabornih ognjih? Prvo pesem sem slišal

v »svobodni kobarški republik« septembra 1943. To je bila »Kovčiči smo in naša sila...« Vedno bolj se je raznemal plamen osvobodilne borbe. Borci in ljudstvo so peli, verujoč v bodočnost Slovenije: »Čez gore, polja, po celem svet' doni...« Ali pa: »Za vasjo je čredo pasla...«

Aprila 1944. Lakota je strašna. Ze spet sovražna ofenziva. Naš komandant Anatolij je bil ranjen. Toda naši borci, slovenski in sovjetski partizani, pojejo žalostno pesem: »Povej, kam greš, črnolaska...« Hudo je, zelo hudo. Toda mi ne obupujemo, ampak optimistično pojejo: »V napad na vlak, vse mostove v zrak...« Celo v najtežjih trenutkih slovenski bojni tovariši ne tožijo, ampak se šaljivo: »Lepa naša domovina, nima kruha, nima vina...« Ali pa: »Regiment po cesti gre, čik pobere, dober je...«

Redek neslan močnik, košček mesa, kruh je prava redkost, dobiš ga le, če ga zapleniš fašistom, toda mi napadamo. Pojemo: »Mesec potepuh, podaj nam roko...«

Od leve proti desni: pisec tega pisma, Grigorij Aleksandrovič Žiljajev, administrator »Ruskega bataljona« Ivo, doma iz Ljubljane(?) in zdravnik German Malov. Slika je bila posneta maja 1945

Rudi Saša, načelnik propagandnega oddelka 18. brigade »Bazoviške«. Ta dan je bil tudi ranjen načelnik sovjetske vojaške misije pri IX. korpusu podpolkovnik Ivan Petrovič Ribčenko. Tudi zadnji boj za Trst nas je stal nemalo življenj.

Imam precej fotografij iz teh časov in pogosto gledam zame tako ljube obraze mojih vojniških tovarišev ter se sprašujem: »Kje ste zdaj, moji tovariši-partizani? Kje je zdaj naš kapetan Tone Bavec-Cene, kje je Jože Šibelj-Sine, kje poročnik Sreto Dženadija, kje Raco Glša, kje Leopold Košir-Zmago iz Kobarida, Srečko Gruntar (ki je znal dobro govoriti ruski), kje Milan Osredkar in kje Rudi, ranjen 27. aprila v vasi Mala gora? Kje je Bogomir Strk in kje Franc Perhavec, naša dobra intendanta? Branko Leben iz Batuj pri Gorici ter Pavle Miletič? Kje sta zdaj naša hrabra Srba Svetoslav Popović-Puco in naš zdravnik, Beogradčan, s partizanskim imenom »Jastrebov«? In kje so tovarišice iz 2. bataljona 18. brigade: Zorkica, Pepca, Ivanka?»

Mene in moje tovariše, moje rojake, med vojno pa slovenske partizane, s katerimi si dopisujem, zelo skrbita amnestija in zastaranje vojniških zločinov v Zahodni Nemčiji. Videl sem na desetine postreljenih in pobešenih Slovencev, na desetine upepeljenih vasi. Srce mi je polno gneva in si zatrjujem: Ne, zločini fašističnih zločincev ne morejo nikoli zastareti. Mislim, da se tudi vi, dragi slovenski prijatelji, strinjate z našim mnenjem.

Zdej pa še nekaj o meni samem. Zdej živim v mestu Ljubercu 20 km od Moskve, 1 Pankovski projev, dom 11, kv. 10, Sovjetska zveza. Končal sem srednjo ekonomsko šolo in delam kot gospodarski planer. Imam sina, ki je star trinajst let in je v šoli odličnjak. Kmalu bom star štirideset let. Ze dolgo sanjam, da bi obiskal Slovenijo, si ogledal sadove naše borbe in spet prehodil partizanske stezice, obiskal vojne tovariše in naraščaj, tiste, ki so se rodili po zmagi. Kako bi mogel te moje sanje uresničiti?

Rad bi, če bi mi moji tovariši kdaj pisali, lahko po slovensko, saj vaš jezik še vedno razumem in znam brati. Vsem mojim vojnim tovarišem pošiljam lepe partizanske pozdrave!

Grigorij Žiljajev

Pravni nasveti

J. E. B. B.

Kot nam pišete, ste stari 53 let, udeleženec narodnoosvobodilne vojne ste od 1943. leta, toda pred 9. septembrom 1943. Vstevnih let za pokojnino imate 32, vaši redni mesečni dohodki znašajo 40.000 din. Zanima vas, kako bi uveljavili delovno dobo od 1925. do 1927. leta, ko ste kot kmečki delavec delali pri neki družini, na kmetiji.

Če to delovno dobo uveljavljate izven postopka za pokojnino, potem morate zahtevek za priznanje delovne dobe vložiti na upravni organ za delovna razmerja občinske skupščine. O zaidevi bo odločala posebna občinska komisija, ki je v ta namen tudi ustanovljena. Kolikor nimate nekih dokumentov, iz katerih bi bilo razvidno, da ste bili v letih 1925 do 1927 zaposleni kot kmečki delavec, potem mora-

te v svojem zahtevku napisati naslove priči, ki iz lastnega ali iz nekih drugih virov vedo povedati, da ste v teh letih bili stalno in redno zaposleni.

Ker ste udeleženec narodnoosvobodilne vojne izpred 9. septembra 1943, bi se lahko takoj upokojili, če bi imeli 35 vstevnih let za pokojnino, ne glede na starost.

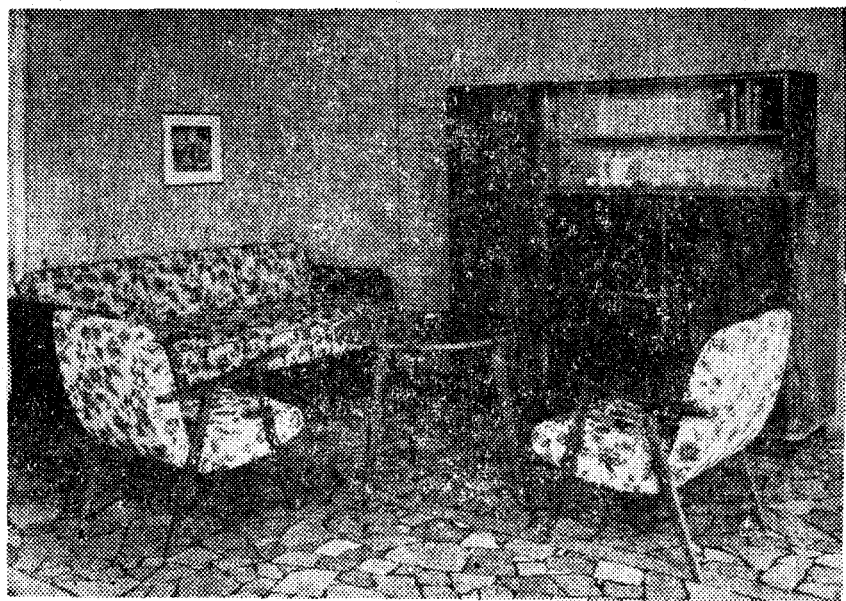
OPOMBA: Vojna vdova nam je poslala pismo pod šifro K. O. J. E. Prosim jo, da nam pošlje svoj točen naslov, ker ji nameravamo v pismu odgovoriti na njeno vprašanje.

Ze večkrat smo opozorili naše bralce, da nam v svojih pismih ali dopisnicah dajo točen naslov. Toda še vedno se dogaja, da nekateri tega ne delajo, pa zato marsikdo ne dobi odgovora na postavljeno vprašanje.

»MARLES«

LESNA IN POHIŠTVENA INDUSTRIJA

MARIBOR - LIMBUŠ

PROIZVAJA IN PRODAJA:

- FURNIRANO POHIŠTVO: DNEVNE SOBE KLASIČNEGA IN SODOBNEGA TIPA V GRT IN KOSOVNO POHIŠTVO: KAVČE, FOTELJE, KLUBSKE MIZICE IN STOLE,
- KUHINJSKO POHIŠTVO KLASIČNEGA TIPA IN ELEMENTE SODOBNE KUHINJE NOVEGA TIPA S-63,
- ŽAGAN LES, WEEKEND HIŠICE, MONTAŽNE STANOVANJSKE HIŠE.

IZVAŽA ŽAGAN LES IN FINALNO POHIŠTVO V ZAHODNÓEVROPSKE DRŽAVE, AMERIKO IN SEVERNO AFRIKO TER NA BLIŽNJI VZHOD

ZA DOM • ZA SLUŽBO • IZLET ALI DOPUST

PRODAJNI SERVIS

Modna hiša

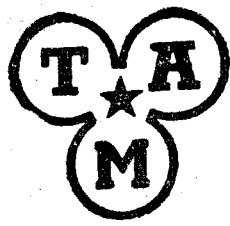
LJUBLJANA · MARIBOR

Splošni
projektivni
biro

Ljubljana, Kidričeva ul.

IZDELOVANJE VSEH VRST PROJEKTOV

T o v a r n a
avtomobilov
in motorjev
M a r i b o r

NAŠI PROIZVODI:

- Kamion »TAM-4500«, nosilnost 4,5 tone
- Prekucnik »TAM-4500 K« in »TAM-4500 DK«
- Gasilsko vozilo »TAM-4500 G«
- Kamion »TAM-4500 P« za polivane in pranje ulic
- Kamion »TAM-4500 SM« za prevoz smeti
- Kamion »TAM-2000« v standardni izvedbi, nosilnost 2 toni, v specialnih izvedbah: kombi bus, furgon
- Avtobusi »A-3000« v standardni izvedbi, 32 sedežev
- Avtobusi »A-3500« v turistični izvedbi, 42 sedežev, 6-valjni zračno hlajeni Diesel motor
- Avtobusi za mestni promet »A-3000«, »A-3500«
4 in 6-cilindrski zračno hlajeni Diesel motorji, 85 in 125 KM
- Rezervni deli za vozila »PIONIR«, »TAM-4500« in »TAM-2000«

INFORMACIJE V TAM IN V NJENIH PRODAJALNAH:
V BEOGRADU, SARAJEVU, NOVEM SADU, ZAGREBU IN MARIBORU

Miodrag Tripković NOČ OBRAČUNA

— Gospod major ne utegne — je nazadnje tiho dejal.
— Toda prosim vas... takoj moram govoriti z njim... zelo je važno — se je vznemiril fant in podzavestno stopil proti vratom, ki so vodila v drugo sobo.

Foročnik je planil. Obraz mu je zalila kri.

— Rekel sem vam, da gospod major ne utegne — je neobvladano zakričal in s hitro kretnjo zmečkal ostanek cigarete v pepelniku. Nato pa se je pomiril, prav tako hitro, kot je bil vzkipek. — Sicer pa — je rekel spravljivo — jaz sem njegov adjutant. Vse, kar bi radi sporočili njemu, lahko poveste tudi meni.

Fant pa je gonil svojo. Kakor koli že, adut, ki ga je zdaj uporabil, je bil mnogo bolj prepričljiv.

— Gre za bando komunistov v hribih nad vasjo Orahovci. — je fant prvikrat povzdignil glas. — Vi boste krivi, če me takoj ne prijavite gospodu von Kempferju.

A prav ko je poročnik Edschmidt stopil proti vratom, pred katerimi je stal fant, pripravljen, da pritisne na kljuko, so se vrata odprla in prikazal se je čokat možki redkih las in izbuljenih oči.

— Če sem dobro slišal — je z zamolkim glasom nagovoril fanta, ne da bi pogledal svojega podrejenega — ste omenili komunistično bando Obrada Ostojica?

Ime je izgovoril tako popačeno, da ga je lahko razumel samo človek, ki ga je že večkrat slišal in ki ga je v tem hipu lahko povezal s tistim, za kar je šlo.

— Sem, gospod major — je odvrnil fant odsekano.

— Kdo pa ste vi?

— Ime mi je Ilija Marić in sem sin trgovca Ivana Marića. Majorjev obraz se je razjasnil. Debele, čutne ustnice so se raztegnile v zadovoljen nasmeh.

— Prav gotovo njegov mlajši sin, kajti vašega starejšega brata in očeta dobro poznam. Do zdaj smo si bili na roko.

— Da, mlajši Marićev sin sem — je pritrdil fant.

— Vstopite — ga je spustil major v svojo sobo, potem pa se je obrnil k poročniku: — Edschmidt, mislim sem, da ste dovolj inteligentni, da bi sami presodili, kdaj naj me vznemirjate... tudi takrat, kadar imam zelo malo časa. Tega bi morali takoj pustiti k meni.

Prostor, kamor sta vstopila, je bil razsežen in razkošno opremljen, a že na prvi pogled je bilo videti, da je to oficirska delovna soba. V okviru nad masivno pisalno mizo je visela velika Hitlerjeva fotografija. Na eni steni je bil zemljevid Jugoslavije, na drugi pa ogromen zemljevid Evrope, kjer so bile izrisane raznobarne črte, ki so se v snopu širile skozi Sovjetsko zvezo. Poleg steklene omare, v kateri so se svetilkali kristalni kozarci, za njimi pa je bilo sluti steklenice različnih pijač, je bila železna blagajna. Tu je bil kolektor in velike črte ter številke na njem — leto 1942, 1. maj — si lahko prebral izza pisalne mize, kajti blagajna ji je stala nasproti.

— Kozarček žganja? — je vprašal von Kempfer, potem ko se je fant zleknil v usnjen naslanjač. Ne da bi počakal na odgovor, je stopil proti omari in natočil dva kozarčka. Nato se je vrnil, postavil kozarčka na stekleno površino mize in sedel fantu nasproti. — Vašega očeta sem spoznal pred enim mesecem, — je rekel, ko je odpil malo žganja. — Prav tisti dan, ko je s soprogo in starejšim sinom prišel iz Beograda, da bi preživel nekaj tednov v svoji čudoviti vili blizu vasi Orahovcev. Preživeli smo nepozaben večer. Od takrat sva se še nekajkrat videla.

— Pripovedoval mi je o tem, — je rekel fant, da bi prekinil gostobesednega majorja ter mu povedal tisto, zaradi česar je prehodil več ko trideset kilometrov, kolikor je bilo od hribovske vasi Orahovcev in njegove vile do tega mesta ob vznožju.

— Gospod Marić mi je pravil tudi o vas... pravzaprav gospa Marić, katere ljubljene ste. Bili ste ostali v Beogradu... nekaj v zvezi s študijem...

Majorju von Kempferju je fantova družba očitno godila; potem ko je izpraznil prvi kozarček in prisilil fanta, da je storil isto, je vstal, da bi znova natočil. Pri tem je kar naprej govoril. — Predvečerašnjim, ko so tisti partizanski banditi pobili četnike nad Orahovcem, sem se zbal za vaše. Vaš oče je hraber mož, a precej nepremišljeno je ravnal, ko ni skrival, da je z menoj in prijateljskih odnosih. Prepričan sem, da se je to hitro razvedelo, in bal sem se, da tudi on ne bi prišel na seznam tistih banditov.

— Prišel je, gospod major, on in moj brat. Gotovo bi jim tudi jaz ne ušel, če bi prejšnji mesec preživel s starši v vili.

Ko je govoril, so se mu oči mrzlično zasvetile in zardel je.

— Na kaj namiguje? — je vprašal major in odmaknil kozarček od ust. Srepa se je zagledal v fanta.

— Očeta in brata so ubili, — je fant odvrnil z drhtečim glasom.

Majorju je roka, ki je v njej držal kozarček, zadrhtela in nekaj kapljic žganja je steklo po prstih. Postavil ga je na mizo in izbulil oči v fanta.

— Ni mogoče, — je hripavo revsnil.

Iz Afrike v prekmorsko brigado

Tako kot mnogi moji rojaki iz Slovenskega Primorja sem se tudi jaz znašel oktobra 1942 v veliki puščavi pri El Alameinu. Dne 28. oktobra se je začela angleška ofenziva. Ceprav smo bili Slovenci raztreseni po popolnoma italijanskih enotah, nam oficirji vseeno niso zaupali. Že naslednji mesec so naš vse Slovence umaknili iz prve bojne črte in nas zbrali v Tobruku. Tam smo morali zastraženi od italijanske in nemške policije delati v pristanišču. Nakladali in razkladali smo ladje in podmornice. Marsikdo je pri tem izgubil življenje, saj so angloameriška letala pristanišče neprestano bombardirala. Naše življenje je bilo zato nezno.

Maja 1943 so Angleži Tobruk obkolili in nas vse zajeli. Mene in več drugih primorskih Slovencev so zajeli Francozi in nas poslali v alžirska taborišča. Kmalu po našem prihodu tja je prišel k nam poročnik Knežević, zastopnik kraljeve jugoslovanske vojske in begunske vlade v Kairu. Po kratkem nagovoru — njegove vsebine se več ne spominjam — nas je po-

pisal, nato pa odpeljal v eno izmed bližnjih pristanišč. Tam smo se vkrcali na veliko francosko ladjo, ki nas je odpeljala v Aleksandrijo. Tam smo bili do 23. avgusta 1943. Potem so nas odpeljali v glavno mesto taktarne Palestine, v Haifo. Devetnajst kilometrov od tega mesta je bilo veliko vojaško vežbališče. Tam se nas je zbralo nad 3000 primorskih Slovencev. Oficirji kralja Petra so nas začeli tudi politično obdelovati in pripravljati za vstop v njihovo vojsko. Toda uprli smo se in oficirji so celo morali pred nami bežati, nato pa so se pritožili angleškemu poveljstvu. Angleži so nas zatem razgnali na vse strani. Kot nekakšni ujetniki smo spet morali delati po pristaniščih in letališčih, zbirati orožje po puščavi in podobno. Mene so spet poslali v Tobruk, kjer sem bil za kuharja. Naši ljudje so bili pošteno, čisti in delavni, zato so nas angleški oficirji imeli radi in so nas tudi spoštovali.

Dne 20. februarja 1944 so nas obiskali jugoslovanski letalci. Pripeljali so se do nas z avtomobilom, ki je imel spredaj rdečo peterokrako zvezdo. Bili so iz letalskega oporišča v Bengaziju. Močno smo se jih razveselili, navdušili so nas in bili smo pripravljeni takoj iti z njimi. To so nam prepričali angleški oficirji. Ta postopek z nami nas je močno razburil. Zaradi nezadovoljstva smo začeli lenuhariti, sabotirati, se upirati in na razne načine kazati svojo voljo. Med drugim smo si naredili tudi titovke in nanje pripeli peterokrako zvezdo. Zaenkrat smo jih imeli skrite, pripravljene, če nas spet obiščejo letalci. Tudi

jaz sem nekega jutra postregel angleškemu kapetanu, našemu komandantu, s skodelico kave, pokrit s titovko z zvezdo. Ta me je začudeno pogledal in vprašal: »Kirn, kaj ste partizan?«

Odgovoril sem mu, da sem in po tistem dnevu je vsak dan bolj rasla zamera z njegove strani. Šele čez dva meseca je prišla k nam komisija, ki naj bi uvedla red. Zbrali smo se v zbor in zastopnik komisije je zahteval, naj stopijo tisti, ki so za Tita, na desno, tisti, ki so za kralja, pa na levo. Razen šestih smo vsi, bilo pa nas je nad tristo, stopili na desno ter s tem glasovali za Tita.

Takoj zatem, dne 19. maja 1944, so nas odpeljali v Aleksandrijo v prehodno taborišče. Ze čez dvajset dni so nas spet vkrcali na ladjo, ki nas je odpeljala v Taranto v Italijo. Od tam so nas kamioni NOV odpeljali v našo bazo v Gravini. Nepopisno smo bili veseli in navdušeni, ko smo zvedeli, da gremo kmalu čez morje v domovino.

Dodelili so me k topničarjem 26. divizije in skupaj z drugimi sem se z ladjo »Ljubljana« odpeljal na Vis. Nato sem se udeležil bitke za Metković in Siroki Brijeg, kjer sem bil laže ranjen. Po krajšem zdravljenju so me dali v delavnico. Tu smo popravljali konjsko opremo, saj sem bil po poklicu čevljar. Naša divizija pa je zmagoslavno korakala dalje: Split, Šibenik, Crikvenica, Reka, Ljubljana. V našem glavnem mestu smo slavili konec vojne in zmago.

Po pripovedovanju Pavla Kirna zapisal Avgust Sajm

Partizanski obrabi

Kaj bo s spomenikom železničarjem na Zaloški cesti?

Arhitekti vse premalo upoštevajo, da kraški marmor ni odporen proti podnebnim spremembam. Po Sloveniji stoji mnogo spomenikov iz kraškega marmorja. Res je, da je kraški marmor lep, vendar je zelo neprimerno za ostre in vlažne zime, kakršno imamo letos. V primerih, ko so se arhitekti že odločili za spomenik iz kraškega marmorja, bi bilo potrebno tak spomenik opaziti in ga tako zavarovati pred vlago.

Spomenik na Zaloški cesti šteje med najlepše in najbolj do-

vršene pri nas. Na žalost je pogled na pomnik tragedije železničarjev na Zaloški cesti zelo žalosten, predvsem zato, ker je spomenik zapisan uničenju. Voda, ki zmrzne, vedno znova

razširi razpoke. Mar bo sindikat železničarjev pustil, da se spomenik pogumnim železničarjem-revolucionarjem spremeni v kup kamenja, v spomenik človeški malomarnosti? K. R.

Umril je Viktor Brus

Zahrbtna bolezen je iz naših vrst iztrgala tovariša Viktorja Brusa. Ze leta 1941 se je priključil NOV. Kot aktivist je delal na terenu Hotevčice. Od avgusta 1942 do kapitulacije Italije je bil zaprt in interniran v raznih taboriščih. Po kapitulaciji Italije se je priključil Vojkovi brigadi. V Baški grapi je bil težko ranjen. Samo požrtvovalnost zdravniškega osebja bolnišnice »Franje« ga je rešila smrti. Po vojni se je z vso voljo posvetil gradnji socialistične domovine. Ohranili ga bomo v trajnem spominu!

Senca... Francoski književnik Francois Mauriac piše v »Figaroju« o de Gaullovihs nesprotnikih: »V senc velikega človeka je močno hladno.«

Stopnjavana reklama. Neka živilska trgovina v Rimu je v svoji izložbi objavila tole reklamno besedilo: »Vsak dan sveža jajca! Konkurent v isti ulici je nato v svoji izložbi zagotavljal kupcem: »Vsak dan popolnoma sveža jajca!« Prihodnji dan se je v izložbi prve trgovine pojavilo besedilo: »Vsak dan garantirano popolnoma sveža jajca!« Konkurent se ni ustrašil; marveč je tiral stvar dalje z napisom: »Vsak dan garantirano s per sveža jajca!« Naposled je zmagal prvi trgovec, ki je v izložbi objavil takle oglas: »Vsak dan jajca, ki so še v kokoški; naročila sprejemamo nepretrgoma!«

S kljuke in klina

Prepričljivo opozorilo. Neka bencinska črpalka blizu saharске puščave takole priporoča avtomobilistom, naj si preskrbijo bencin: »Kupite bencin pri nas, ker bodo vse druge bencinske črpalke, ki jih boste uzrli — fata morgana (zračna optična prevara).«

»Smrtnost je ostala posebna pravica — revežev« je bilo rečeno v nekem članku »Manchester Guardian«, v katerem je člankar obravnaval statistične podatke rojstev in smrti v Veliki Britaniji.

Če se človek imenuje kakor riba... Dubrovniški ribič Stjepan Bukva je nedavno lovil ribe s trnkam, na katerega je kot vabo nataknil košček ribe — bukvce. Imel je srečo in ulovil večjo bukvu. Stjepan Bukva je svojim prijateljem takole opisal svoj uspeh: »Bukva je na bukvi ulovil bukvu.«

Ubogi Shakespeare! V izložbi neke londonske avtomobilske trgovine je moč na nekem športnem vozu prebrati takšno reklamo: »Ko bi Shakespeare danes živel, bi si verjetno izbral tale avtomobil, ker je v njem nekaj zelo dramatičnega.«

Na Dugem otoku imajo okrevališče za osle. V Dalmaciji močno cenijo osle ter ravnajo ž njimi človeško. O tem priča npr. dejstvo, da imajo osli na Dugem otoku okrevališče, ki ga je ustvarila narava sama, ter ni bilo potrebno investirati zanj niti prebite pare. V bližini Božave je otok, imenovan »Magarac«. Na tem otoku raste dovolj sočne trave. Na ta otok pripeljejo bolne osle in jih pustijo tam, dokler si ne opomorejo.

Če te volivci premočno ljubijo in cenijo... Eden izmed vodilnih politikov na Havajih, v 50. državi ZDA, ki je pogorel pri zadnjih volitvah za senatorja, je novinarjem takole pojasnil svoj poraz: »Havajčani me močno ljubijo ter niso hoteli, da bi se ločil od njih in odšel v Washington.«

RIŠE: TON
PIŠE: BON

MARKO
IZ
MEDVEDJE
GORICE

76. Prejšnjega dne sta bila komandant Jaka in komisar Hrast odšla z nekaterimi borci na množični sestanek v Trnje. Ljudje so se bili na večer zbrali na gozdni jasi nad vasjo in nestrno čakali, kaj jim bosta povedala komandant in komisar. Na skrivaj in previdno se je bila zbrala skoraj vsa vas. Kljub temu je Jaka odredil stražo, nato pa spregovoril. Trdo je pribijal besede, ko je govoril o prenehanju in trpljenju, ki jih še čaka, preden bo izbojevana svoboda... Za njim je povzel komisar. — Ljudje so kakor žejni pili njune besede in iz oči jim je sijala samo ena želja: da bi se vse to, kar sta povedala o svobodi, kmalu uresničilo...

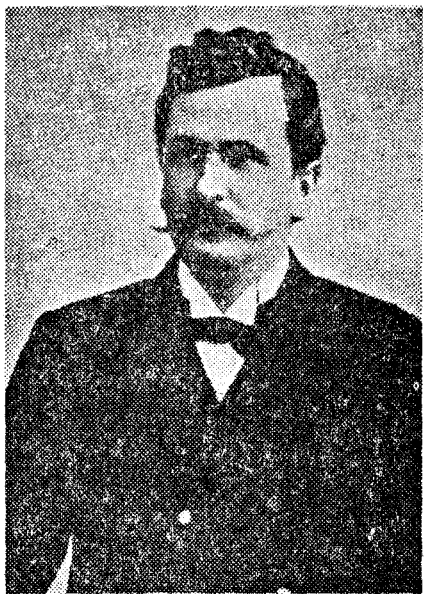
77. Zdaj so bili na vrsti vaščani. K besedi se je najprej oglašil stari Dolinar. »Ja,« se je odkašljaj, »lepo sta povedala komandant in komisar. Tako mislimo tudi mi, tako je prav. Fante in moške, tisti, ki jih niso zasedli tuževni kremplji, so se skoraj do zadnjega uvrstili v partizanske čete. Upamo pa tudi, da se bodo tisti, ki stradajo po fašističnih taboriščih in ječah, kmalu vrnili. Vse kaže, da gre s to fašistično državo h koncu. V Afriki in v Rusiji že tečejo go bobe... To čutiljo tudi sami, zato v onemoglem besu tako ravnajo z nami. Glejte, kaj so storili s Podhomom! Od zaupnih ljudi smo zvedeli, da tudi nam preti nevarnost. Tisti tenente da namerava naskočiti našo vas in odpeljati aktivistke...«

78. »Stojte nam ob strani!« so pritegnili ljudje v zboru. Glas je bil teman, kakor prošnja pred smrtno nevarnostjo. »Meni so že ubili moža!« je znenada presunljivo kriknila mlada ženska. »Meni so obsodili sina na smrt!« je zajavkala mati. »Meni so izropali in požgali domačijo!« je zaklet starček... Obtožbe nad številnimi fašističnimi zločini so padale kakor olje na ogenj... »Ne bojte se,« je pribil Jaka, »stali vam bomo ob strani. Z združenimi močmi bomo premagali še takega sovražnika. Bodite prepričani, da se vam ne more ničesar hudega zgoditi!« Te besede so vplivale kakor obrambni zid in ko so se razhajali, so čutili, da so nepremagljivi...

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

● 1963. leta je imela Italija od turizma 931 milijonov dolarjev dohodka ali 38 milijonov dolarjev več ko leta 1962. Zaradi povišanja cen hotelskih uslug pa se je lani italijanski dohodek od turizma nekoliko zmanjšal. V Zahodni Nemčiji so 1963. leta porabili turisti 630 milijonov dolarjev, nemški turisti pa so potrošili v inozemstvu 1.260.000 dolarjev. V Jugoslaviji so znašali lani dohodki od inozemskega turizma po predhodnih podatkih Narodne banke 90.500.000 dolarjev ali za 32 % več kot l. 1963.

● Italijanska obmorska pristanišča. Največje italijansko pristanišče je Genova; njen letni promet znaša 27.000.000 ton. Drugo mesto gre Benetkam (12.500.000 ton), tretje Neaplju (11.000.000 ton), nato sledijo: Ravenna (7.000.000 ton), Savona (6.400.000 ton), La Spezia (6 milijonov ton), Livorno (5.700.000 ton) in Trst (5.200.000 ton na leto) itd. Med tovrstnim blagom, ki pride v poštev za ladijski pre-

Socialistično gibanje na Slovenskem se je razmahnilo po ustanovnem zboru slovenske socialne demokracije 15. in 16. avgusta 1896 v Ljubljani. Stranka je začela izdajati razne brosure in nove liste. Tudi publicist iz Celja (na sliki), eden od ustanoviteljev socialnodemokratske stranke na Slovenskem, se je s svojim naprednim delovanjem priložil začetnikom socialističnega gibanja. — Kdo je to bil?

Kako se je imenoval socialnodemokratski list, ki je izhajal od 2. novembra 1893 do 1. junija 1898? Med njegovimi odgovornimi uredniki so bili Anton Grablovec, Rok Drofenik, Jože Zavertnik, Ludvik Zadnik in Fran Bartl. Tiskali so ga v Ljubljani, Zagrebu, v Trstu in na Dunaju. List se je moral zaradi klerikalno-liberalnega pritiska in policijskih ovir večkrat seliti iz kraja v kraj. Leta 1890 je izšla na Dunaju prva socialistična brošura v slovenščini. Kako se je imenovala?

Ustanovni kongres Jugoslovanske socialnodemokratske stranke je bil v Virantovi hiši na Levstikovem (prej Šentjakobskem) trgu v Ljubljani. JSDS so poimenovali iz slovenske socialne demokracije. Ustanovni kongres je v imenu sklicatelj otvoril strojevodja iz Ljubljane (na sliki). Kdo je to bil? Omenimo naj še, da je kongres v svoji resoluciji naglasil potrebo po ljubezni in bratstvu vseh jugoslovanskih narodov

Publicist in pisatelj na sliki je bil v letih od 1896 do 1914 voditelj JSDS. Res je, da se je upiral reformizmu v JSDS, vendar je bil zlasti v nacionalnem vprašanju, z zagovarjanjem narodne avtonomije, pod vplivom reformističnega avstromarksizma. Poleg tega je s stranko vred zanemarjal agrarno vprašanje in opuščal politično delo med siromašnimi kmeti. Tako je stranka kmalu izgubila vpliv, ki si ga je pridobila na podeželju. — Kdo je bil vodja JSDS?

Dobro je, če veste...

voz, so na prvem mestu nafta in njeni derivati, nato premog, rude, kovine, proizvodi kemične industrije, živila itd. Celotni promet vseh italijanskih pristanišč je znašal v 1962. letu 85 milijonov ton; polovico te količine pride na tranzitno blago za tuje dežele.

● Japonska trgovska mornarica sestoji iz 3.406 ladij s skupno tonažo 8.700.000 brt. Pred vojno je bila japonska trgovska mornarica po tonaži tretja na svetu, zdaj je na petem mestu. Približno 70 % japonskega trgovskega ladjevja sestavljajo ladje za prevoz suhega tovora in potnikov (pravih potniških ladij je 117 s skupno 72.000 brt), druge ladje pa so tankerji za prevoz tekočih goriv.

● Muzej v Kruševcu je obogatil svojo zbirko srednjeveških umetnin z dvema zelo zanimivima in lepima freskama: s fresko carja Dušana in fresko kneza Lazarja. Freski so odkrili ob restavriranju stare cerkve Lazarice, ki stoji v neposredni bližini Lazarjeve trdnjave (kule) v Kruševcu. Obe freski so dobro ohranjeni in nepoškodovani prinesli v muzej.

● Tableta proti sončarici. Ne-ki južnoafriški dermatolog (zdravnik za kožne bolezni) je po golem naključju odkril v antihistaminicnem zdravilu »aktidilu«, ki ga uporabljajo že 10 let, edinstveno drugostopenjsko terapevtsko lastnost. Ena sama tableta zadostuje za 24-urno zaščito organizma zoper sončarico. Ta tableta, ki ni bila namenjena za zaščito zoper sončarico, je prvo uspešno sredstvo proti škodljivemu delovanju sončnih žarkov.

● Gradbeni material iz časopisnega papirja. V ZDA izdelujejo ta material iz starega časopisnega papirja, ki ga najprej zmlejejo v prah, ga zmešajo z različnimi kemikalijami in zmes prekuhajo na ognju zelo visoke temperature. Oblajujejo se snov zlagajo v modele zaželene oblike, ki se pod močnim pritiskom strdi. Novi gradbeni material je po vzdržnosti enak opeki, je pa precej lažji, je tudi negorljiv ter ga je mogoče obdelovati z različnimi orodjem.

Jože Tomažič

»HEUTE ROT — MORGEN TOT«

Namen Bonna, ki zadnje dni dobiva nekako »mlejšje« oblike, da bi sprejel sklep o zastaranju pregona vojnih zločincev po 8. maju letos, je vzbudil povsod po svetu velikanski revolt. Zlasti še pri tistih narodih, ki so neposredno občutili tegobe hitlerjanstva, ne le med borbami, marveč tudi v koncentracijskih taboriščih, kjer so množično umirali. Tudi na tisoče naših ljudi je okusilo strahote v koncentracijskih taboriščih in mnogi med njimi niso nikoli dočakali svobode. Tisti pa, ki so se vrnili, s tegobo v srcu pripovedujejo o svojih doživljanjih in trpljenju. Če njih kdo vpraša o »zastaranju«, vedo le za odgovor: »Nikoli!«

Med mnogimi, ki sta preživela vrsto koncentracijskih taborišč, sta tudi Jože Tomažič in Milan Medvešček.

Sam ne veš, ko poslušaj njune pripovedi, katera zgodba je hujša, pretresljivejša, grozljivejša.

Oba — Tomažič in Medvešček — še vedno čutita posledice grozot, ki sta jih preživela po taboriščih.

— Veš, zdi se mi, da doslej še nihče ni zapisal, da so obstajale po grozodejstvih in po načinu življenja internirancev tri vrste taborišč!

— Kako tri vrste?

— Nikar ne misli, da je bilo povsod enako. Se daleč ne! Recimo: Dachau in življenje v tem taborišču so bile naravnost po-čitnice v primerjavi z Auschwitzom. V Mauthausnu pa je bilo spet za spoznanje boljše, kolikor to lahko sploh rečeš, kot v Auschwitzu. To lahko potrdi tudi dejstvo, da smo imeli v Dachauju številke na taboriščnih oblekah, vsak dan apel, v Auschwitzu ploščice v obliki plakatov, medtem ko si v Mauthausnu bil tetoviran! Poglej, priliko imaš torej govoriti z internirancem številka 201.381 — in Jože je pokazal podlaketa, na katerem je bila vgravi-rana ta številka.

— Ti si torej bil v vseh treh taboriščih?

— Da.

— Najhuje?

— Povsod je bilo hudo!... Se danes mi zvenijo v ušesih besede esesovca: »Heute rot — Morgen tot!« Mi, politični, smo imeli rdeče trikotnike s konico obrnjeno navzdol. Pomešani pa smo bili tudi s kriminalci... Se danes ne vem, kako je bilo sploh mogoče, da sem se rešil.

Dvainpetdesetletni Jože Tomažič, sicer tekstilni tehnik s Sta-

gerskega doma, je pripovedoval, kako so ga v Mariboru aretirali, kako je bil potem iz ljubljanskih zaporov, iz sobe številka 168 odpeljan, dokler ni v Mauthausnu dočkal osvoboditve, Zjokal se je, ko je zagledal prvega Rusa, ki je stopil skozi taboriščna vrata. Pa tudi danes mu kar solze orosijo oči, ko se spomni vseh grozot in tovarišev, ki jih ni več. Oktobra petinštiridesetega je prišel po vseh peripetijah domov, potem ko so se vozili na odprtih tovornih vagonih več kot dvajset dni.

— Nikoli ne bom pozabil nekako sedemdnednega medvladja, ko pravzaprav osvoboditeljev še ni bilo, Nemci pa si niso več ničesar upali! Zahtevali, rotili in prisilili so od nas taboriščne obleke, da bi si tako preoblečeni rešili življenje... Spominjam se, da so prišli k meni neki major in trije vojaki. Ko nisem dal obleke, sem vseeno nekaj poskusil. Dal sem temu majorju pismo, prvo pismo, s katerim sem se lahko sploh javil domov sestri, da sem še živ. In, če verjameš ali ne, pismo je prišlo na naslov v Maribor! Svaba je na koncu iz bojazni le pokazal drobce človekoljubja; verjetno tega poprej ne bi storil za noben denar!

Eh, takrat smo jedli! Nimaš pojma, kakšni prizori so bili to! Odpirali smo sode, konzerve. Zdjaj si letal s kakim loncem od tega k drugemu sodu in nabiral, nabiral. Pa si spet stresel to in tekel k drugemu. Smešno se mi danes zdi, ampak vživi se v človeka, ki je dve leti stradal!

Tisti del grozodejstev, ko jih je skupaj z drugimi interniranci, natlačen v sobi z nekaj kvadratnimi metri, na mig esesovca dobival z bičem po glavi in hrbtu, če si je le upal pogledati kvišku mlečnozobca... vseh tistih dni in noči, ki jih je preživel v upanju, da bo zbežal, pa so ga našli pod »skladovnico« slamaric, je kar na hitro odpravil. Namrščil je čelo in se odsotno nekam zagledal. Hlastno je potegnil dim in nato s tresočimi prsti otrsel pepel.

— Me je sploh treba vprašati o »zastaranju«, da bi zvedel za odgovor?

+

Elektrotehnik v pokoju Milan Medvešček se bo še letos srečal z Abrahamom. Pred dvajsetimi leti nekako, ko je bil star trideset let, pa se je vrnil iz taborišč v Nemčiji.

Seznam njegovih taborišč je naslednji:

Jože Tomažič: Taboriščna legitimacija

Dachau, Aussenkomanda, Neu-aubing blizu Münchna, Germering in Gdinja.

— Najhuje?

— Morda vas bo zanimalo — je zagrenjeno dejal — da sem šel skozi plinsko celico in kot vidite, sem še živ!

— Kako vam je to uspelo?

— Vdihnili sem zrak, kolikor sem mogel in ko sem prišel ven, na meni so namreč delali poizkus, ker sem nepravilno telesno grajen, sem se onesvestil...

Sicer pa je ta zgodba po pripovedovanju Medveščka takale:

— Ze proti koncu vojne sem bil premeščen v Neugamen, blizu Hamburga. Ko smo se peljali z vlakom, sta neki Istran in Rus, ki mu je bilo ime Vanjka, vrgla Nemca z vlaka in to predvsem zaradi tega, da bi mu lahko še prej vzela čutarico, iz katere je tako lepo zadišala kava. No, pa to ni tolikanj pomembno. Bolj zanimivo je tole, kako sem se odločil za plinsko celico ali celico smrti!... Nisem nasedel izbiri med švedskim Rdečim križem, ki naj bi nas po potovanju sprejel ondi, če bi stopil v levo vrsto, kot mnogi. Odločil sem se, po nekem čudnem instinktu, za desno stran, kjer so še vedno jemali ljudi za poizkuse. »Levaki« niso nikoli videli Švedske, kjer so vsi pomrli v krematoriju... Sicer, pa bi mene verjetno, prav zaradi telesne neskladnosti, tako ali tako vzeli »na desno stran«... No, danes še kar živim...

— Najgrozljivejši prizor?

— V Gdinji! Tam smo delali na električni centrali. Nekega dopoldneva so centralo napadli Rusi iz zraka. Mi smo se umaknili. S protiletalskimi topovi so Nemci sestrelili nekega ruskega lovca. Pilot je izskočil in padel na tla v naši neposredni bližini. Seveda so ga ujeli in pripeljali do nas, narkar so nam ga ukazali pohoditi. Skakati smo morali izmenoma po njem, dokler ni bil čisto v zemlji... Grozno... Seveda je bil mrtev... To je bilo januarja štirinštiridesetega leta.

Globoke gube so začrtane v Medveščekovem licu, utrujenost ve-je iz njegovih oči. In — zagrenjenost tudi...

— In zdaj, kaj mislite o »zastaranju«?

— Ne sprašujte me! Dajte mi v roke enega tistih, ki so nas mučili...

Bržčas sem skopo zapisal njuno pripovedovanje. Verjetno je tudi, da so si vse pripovedi internirancev iz koncentracijskih taborišč po Evropi podobne. Toda o nečem sem prepričan: strahotne so...

IZTOK AUSEC

Milan Medvešček

ODGOVORI NA »Znanje in spomin«:

1. Rok Drofenik
2. »Osemurni delovni čas«
3. Josip Petrič
4. Etbin Kristan

»ETO«

VAM PRIPOROČAMO PRI PRIPRAVI BREZMESNIH ALI MESNIH JUH. V »ETO« JUHO VKUHAJTE SVETLO PEPRAŽENI ZDROB.

»ETO«

VAM PRIPOROČAMO PRI PRIPRAVI FIZOLA, KAKOR TUDI PRI PRIPRAVI PRIKUH.

»ETO«

VAM PRIPOROČAMO ZA RAZNE OMAKE.

PROIZVOD:

KOLINSKA ♦ LJUBLJANA